N°. 2. Donderdag 11 Januari 1906. 6de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST

Opgericht door Kolonel G. E. V. L. van Zuylen, 21 Maart 1900.

»Het Koloniaal belang is een Algemeen Nederlandsch belang.«

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland, *bij vooruitbetaling* . . . . f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenland . . . . „ 2.50
Afzonderlijke nummers . . . . „ 0.05

Prijs der Advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . . . . „ 0.09
„ „ „ 1000 „ . . . . „ 0.08

Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd »aan de Redactie-Commissie«, en gezonden aan de Presidente, **7a Heerengracht**, Den Haag.
Voor **Administratie en Verandering van Woonplaats** wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat.**
Voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij »HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG«, **NIEUWE MOLSTRAAT 20**, beiden den Haag.

Het hoofddoel der Vereeniging is:
Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor Indië en het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice). (*Zie het inteekenbiljet op blz.* 12).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het *Koloniaal Weekblad* **toegezonden.**

Inhoud van dit nummer:

Mededeelingen.

I. Van de Afdeeling Nijmegen:

Op **Vrijdag 12** Januari des avonds ten **8 ure** zal Jhvr. **A. von Schmidt auf Altenstadt** in het *Nutsgebouw, Broerstraat,* eene **voordracht met lichtbeelden** houden, over:

Een reis naar de Molukken.

De leden van »Oost en West« hebben **vrijen toegang**, terwijl, tot een beperkt getal, ook kosteloos introductie-kaarten te bekomen zijn aan het adres van den Afdeelings-voorzitter:

K. F, CASPERSZ.
Bottendael 42.

II. Van de Afdeeling Breda en Omstreken:

Op **Dinsdag 16** Januari 1906 des avonds ten **8 ure**, in de bovenzaal van de **Beurs van Breda**, ingang *St. Janstraat*, zal door **Jkvr. A. von Schmidt auf Altenstadt** een voordracht met lichtbeelden gehouden worden,

Onderwerp:

Een reis naar de Molukken.

Gratis toegang voor de *leden* met twee huisgenooten.
Voor *niet-leden* bedraagt de toegangsprijs aan de zaal f 0.25 per persoon.

III. Van de Afdeeling Rotterdam:

Op **Donderdag 18** Januari zal Jhvr. **A. von Schmidt auf Altenstadt** in de groote bovenzaal van **Tivoli**, aan den *Coolsingel* een voordracht met lichtbeelden houden over:

Een reis naar de Molukken.

Leden met hunne huisgenooten hebben vrijen toegang.
Voor **niet-leden** is de toegangsprijs aan de zaal f 0.50 per persoon.

IV. Van de Ned. Afd. der N. I. Maatschappij voor Nijverheid en Landbouw:

Openbare Vergadering op **Donderdag 11** Januari 's avonds **8** uur in het **Zuid-Hollandsch Koffiehuis** *Groenmarkt* 's Gravenhage.

Onderwerp:

Kalizouten als hulpmeststof

in de tropen.

Inleider: de heer *H. des Amorie van der Hoeven*, chef van het te Batavia op te richten Landbouw-bureau van het *»Kali-Syndikat«* te *Leopoldshall-Strassfurt*.

Na de inleiding zal gelegenheid worden gegeven voor debat en het vragen van inlichtingen.

Vrije toegang. De Secretaris:
S. STIBBE.

V. Van het Indisch Genootschap:

Algemeene Vergadering op **Dinsdag 16** Januari des avonds ten **8** ure, in het lokaal van het Genootschap, **van Galenstraat 14**, te 's-Gravenhage.

Onderwerp van behandeling:

Madagascar.

Organisation administrative, économique et sociale.

In te leiden door den heer **J. van Vollenhoven**, *Professeur à l'école coloniale* te Parijs.

Leden, die belangstellenden wenschen te introduceeren, vervoegen zich tot den Secretaris, Balistraat, 66, die tot de uitgifte van een beperkt getal kaarten gemachtigd is. (*Zie ook onze rubriek »Vreemde Koloniën«*).

Emigratie van Nederlanders naar Suriname.

De vele pogingen om de kolonie Suriname tot grooteren bloei te brengen, hebben tot nu toe maar een matig succes gehad.

Wel is een langzame vooruitgang op landbouw- en handelsgebied te bespeuren, doch, zoolang de kolonie hare eigene huishouding niet bekostigen kan en jaarlijks nog 1 à 2 tonnen gouds subsidie van het Moederland behoeft — zoolang heeft men recht te zeggen, dat de kolonie nog kwijnende is.

De vooruitgang der gouddelverij seder 1879 heeft ongetwijfeld meer welvaart onder de bevolking gebracht. Dit kwam niet alleen ten bate van kooplieden en neringdoenden, ook de groote landbouw heeft er bij gewonnen, doordien vele gouddelvers hun overwinst belegd hebben in plantages, welke in verval waren, door hen werden opgekocht en opnieuw in cultuur gebracht.

Ook vele werklieden, die in de goudvelden hooge dagloonen maakten, zijn in beter doen gekomen dan weleer; zij hebben zich op grondjes gevestigd, door het Gouvernement te hunner beschikking gesteld, of deze gekocht tot het daarop uitoefenen van den kleinen landbouw.

Afkeerigheid van elken plantage-arbeid, begeerte om in het bezit van een eigendom te geraken en zijn eigen heer en meester te zijn, waardoor de eigenliefde bizonder gestreeld wordt, deze neigingen zijn de oorzaken geweest, waaraan de kleine landbouw zijn oorsprong te danken gehad heeft.

Ondanks den beteren maatschappelijken toestand der bevolking, vergeleken bij 20 jaren vroeger, zal Suriname in dezen staat blijvende, toch moeielijk finantieel onafhankelijk van het Moederland kunnen worden, omdat de bevolking veel te gering in aantal is, om, zelfs bij verhoogingen van enkele belastingen, hare eigene huishouding te kunnen bekostigen.

Men hoort menigmaal beweren, dat het ambtenaarspersoneel veel te groot is in verhouding tot de kleine bevolking; oppervlakkig gezien schijnt dit waar te zijn, maar aan den anderen kant, woont die bevolking zóó ver uiteen over de kolonie verspreid, dat eene dure huishouding hiervan noodzakelijk het gevolg *moet* zijn.

Suriname telt op eene uitgestrektheid van ± 2400 □ Geog. mijlen ongeveer 65000 bewoners; nauwelijks $\frac{1}{20}$ deel van den bodem is in cultuur gebracht; de bevolking is veel te gering, dan dat er van ontginning op groote schaal van zijn onmetelijk rijken en vruchtbaren bodem sprake kan zijn.

Gebrek aan arbeidskrachten is wel de voornaamste kwaal, waaraan de kolonie lijdende is.

Wat vermag het grootste kapitaal zonder handen om het te verwerken?

Wat helpt het, jaar op jaar te hooren betoogen: «Suriname is oh, zoo rijk!», als men geen moeite doet om dien rijkdom in exploitatie te brengen.

In het bestaande gebrek aan werkkrachten op afdoende wijze te voorzien, is reeds sedert tal van jaren de levens kwestie der kolonie.

De groote landbouw, d. i.: de cultuur van cacao, suiker en koffie voor den uitvoer, wordt verricht door Britsch-Indische emigranten (koelies), Javanen en Creolen.

De eerstgenoemden verhuren zich onder contract voor 5 jaren, waarna zij naar hun land mogen terugkeeren, hetgeen het meerendeel dan ook doet.

Ieder jaar verliest de plantage dus $\frac{1}{5}$ deel van hare arbeiders, die, wel is waar, door nieuwe worden vervangen, doch deze hebben natuurlijk weer eenigen tijd noodig om zich aan de levenswijze en den arbeid te gewennen, alles ten nadeele van het werk, dat verricht moet worden.

Om deze en nog andere redenen worden de koelies met recht *dure* arbeiders genoemd.

Bovendien is de groote landbouw te zeer van deze koelies afhankelijk, daar Engeland het steeds in zijne macht heeft de uitzending van die emigranten te doen ophouden, indien wij in gebreke mochten blijven de gesloten overeenkomst letterlijk na te komen.

De Javanen, waarmede sedert een tiental jaren de proef wordt genomen, die gelukkig zeer goed voldoet, zullen langzamerhand de koelies moeten vervangen, wil de landbouw onafhankelijk blijven van het goeddunken eener vreemde mogendheid, van wier vriendschap men niet altijd verzekerd is.

Creolen-arbeiders worden op de plantages slechts weinig meer gebruikt, niet omdat zij voor dien arbeid niet geschikt zijn, maar omdat men niet met voldoende zekerheid op hen kan rekenen.

Zij zijn minder geneigd zich met ter woon op

de plantages te vestigen, zoodat alleen die plantages, welke nabij de stad of dicht bij negergrondjes gelegen zijn, af en toe Creolen in dienst kunnen nemen.

Eene kern van Javanen of van andere bewoners uit onze Oost zal onmisbaar blijken ter verzekering van den grooten landbouw, de hartader van Suriname's welvaart.

Dan is de mogelijkheid niet buitengesloten, dat die schoone kolonie hare plaats van weleer weder inneemt, en de wereldmarkt voor een groot deel opnieuw van hare tropische produkten voorziet.

Buiten en behalve het aanvoeren van arbeidskrachten voor de plantages, zijn er nog wel andere middelen, welke dienstbaar kunnen gemaakt worden aan de opbouwing van Suriname en die tevens onzen eigenen landgenoten meer rechtstreeks voordeel kunnen aanbrengen.

Eén dier middelen is voorzeker wel het stichten van landbouw-kolonies, eene andere wijze van vermeerdering der bevolking, door kolonisten uit Nederland aan te voeren.

Is het niet treurig, dat jaarlijks zooveel honderden kleine landbouwers, daglooners en ook ambachtslieden den vaderlandschen bodem verlaten, naar Noord-Amerika, de Transvaal en andere landen verhuizen en daar meestal eene onzekere toekomst te gemoet gaan?

Zou het niet mogelijk zijn die menschen voor Nederland te behouden, zoowel in hun, als in ons belang?

Hun werkkracht vertegenwoordigt toch eene zekere hoeveelheid kapitaal, welke in Suriname rentegevend kan gemaakt worden.

Langzaamaan zou Suriname een toevluchtsoord kunnen worden voor duizenden, die wel werken willen en kunnen, als er maar voldoende werk te krijgen is.

Zouden de sommen, die nu jaarlijks uitgegeven worden, aan onproductieve werkverschaffing dáár niet meer blijvende voordeelen afwerpen?

De Regeering schijnt er evenzoo over te denken, getuige de stappen, welke reeds in die richting door een vorigen Gouverneur, op aandrang uit het Moederland, werden gedaan, toen hij eene Commissie aan het werk zette om te onderzoeken in hoeverre kolonisatie van landgenooten al of niet uitvoerbaar zou zijn.

De mislukte kolonisatie met Nederlanders in 1845 aan de Saramacca-rivier behoort tot de geschiedenis. Zij echter, die deze onderneming van nabij hebben gadegeslagen en te boek gesteld, leeren ons, dat de ware oorzaken dier mislukking even weinig aan het klimaat, als aan den bodem van Suriname zijn te wijten, doch wèl aan de onbekendheid met de toestanden ginds bij de leiders; mannen, die, hoe onbesproken van levenswandel ook, daar niet op hunne plaats waren.

De slechte keuze van het terrein der nederzetting in de eerste plaats, en de geheel onvoldoende voorbereidende maatregelen tot ontvangst der kolonisten in de tweede, waren de klippen, waarop de onderneming stootte en ten gronde ging.

De weinige kolonisten, ongeveer 40 in getal, die zich na de opheffing der nederzetting in 1853 buiten Paramaribo vestigden, hebben zich door volharding en energie niet alleen staande gehouden, doch ook eene zekere mate van welvaart bereikt, terwijl hun aantal reeds in 1883 tot 140 was geklommen.

Bij eene nieuwe emigratie moeten en kunnen wij uit de droeve les van weleer nut trekken.

Steun van Regeeringswege, zoowel moreele als daadwerkelijke, is natuurlijk daarbij noodig. Welke regeering zou niet gaarne willen medewerken tot het doen slagen eener onderneming, welke haren onderdanen zoowel in de kolonie, als in het moederland, ten goede kan komen en die daarom terecht eene nationale zaak mag worden genoemd.

De hoofdzaak is, dat de landgenooten, die naar Suriname willen emigreeren, weten: dat zij zich daar, door het uitoefenen van den kleinen landbouw, een goed stuk brood kunnen verschaffen.

Onder kleinen landbouw is te verstaan: het verbouwen van aardvruchten, het kweeken van vruchtboomen, het teelen van groenten, het aanplanten van cacao en koffie op kleine schaal, het houden van pluimgedierte en eenig vee; een en ander zoowel voor eigen onderhoud, als voor de markt te Paramaribo.

Indien de eerste kolonisatie-onderneming gelukt, hetgeen bij eenigen goeden wil mogelijk is, dan zullen spoedig meer landgenooten volgen.

Meer en meer zal men bekend worden met den onmetelijken rijkdom van Suriname's bodem en bosschen; de landbouw zal een steeds hooger vlucht nemen; de handel zal er wel bij varen en de nijverheid zal weldra volgen, door daar ter plaatse de grondstoffen tot handelsartikelen te verwerken.

Op deugdelijke voorbereiding van het kolonisatieplan komt het vooral aan.

Wat hier onder *deugdelijke* voorbereiding moet worden verstaan, zullen wij trachten zoo duidelijk mogelijk uiteen te zetten in het hieronder volgend ontwerp, waarbij niet enkel gebruik werd gemaakt van hetgeen door verdienstelijke schrijvers over dit onderwerp reeds uiteengezet is, maar ook eigen inzicht en dat van mannen, die als kolonist hebben gewerkt, ten beste zullen worden gegeven.

De navolgende punten treden daarbij op den voorgrond:

1°. De keuze van het terrein voor de nederzetting.
2°. De stand van menschen, die het meest geschikt zijn om te koloniseeren.
3°. De grootte, indeeling en beplanting van het erf, dat voor ieder gezin bestemd wordt.
4°. De woningen.
5°. De aard der werkzaamheden, de dagverdeeling en de levenswijze der kolonisten.
6°. De verzorging bij aankomst in de kolonie en gedurende het eerste jaar op de nederzetting.

* *
*

1°. Het terrein, dat voor kolonisatie bestemd wordt, moet gelegen zijn in de nabijheid van de stad Paramaribo en dient hiermede door een in alle seizoenen begaan- en berijdbaren weg verbonden te zijn, opdat de kolonisten hunne produkten ten allen tijde aan de markt kunnen brengen en tegelijk hunne huishoudelijke benoodigdheden van daar kunnen medenemen.

Laag en drassig terrein is ongeschikt, daar het nadeelig is voor de gezondheid.

Voor goede afwatering, ook bij de zwaarste regens, moet door oordeelkundige bedelving worden gezorgd, en het overtollige water dient naar de rivier te worden afgevoerd.

Zoo er gevaar bestaat, dat naburige en hooger gelegen gronden hun water naar de zijde van de vestigingsplaats loozen, moet het terrein ompolderd worden.

Zandgrond, met klei vermengd, zooals om en nabij Paramaribo veelvuldig wordt aangetroffen, is zeer aan te bevelen.

Hoe minder hoog hout op het terrein staat, des te geringer zullen ook de kosten van aanleg zijn; het behouden van enkele schaduw-gevende boomen is mede van belang, totdat de te planten vruchtboomen voldoenden wasdom hebben bereikt om deze nuttige en aangename taak over te nemen.

Ten westen en ten noorden van Paramaribo zijn nog wel terreinen van genoegzame grootte aanwezig, die voor vestigingsplaats in aanmerking kunnen komen, ook al zoude de afstand van de stad wat grooter worden, dan direct wenschelijk wordt geacht. Sinds de tot standkoming van den spoorweg naar het Paradistrict is de moeielijkheid in de keuze van een vestigingsplaats veel verminderd en zou de koloniale Regeering hiervoor de vroegere militaire post *Republiek* met omgeving kunnen bestemmen, door hier bijv. een 1400 H. A. gronds voor kolonisatie te reserveeren.

Aan goed drinkwater, ook in den drogen tijd, mag nimmer gebrek zijn, hierin kan voorzien worden door het aanbrengen van gemetselde of ijzeren reservoirs, of, zoo mogelijk, door het slaan van Nortonpompen.

Hoog bosch, dat den vrijen toegang van den verfrisschenden zeewind tot de nederzetting zou belemmeren, moet geveld worden, en zwamp- of moeraswater worden afgevoerd, ter bevordering van den algemeenen gezondheidstoestand.

(Wordt vervolgd).

Een welbesteed leven.

XI.

„Ge stelt te zeer belang in alles", zeide men wel eens tot kolonel van Zuylen, „houd u bij ééne zaak, wilt ge in iets bizonder uitmunten."

„Hoe zou ik mij tot ééne zaak kunnen bepalen, waar ik in *alles*, wat om mij heen voorvalt, even levendig belang stel, en mij dus geroepen voel aan velerlei, dat ik op mijn pad ontmoet, mijn aandacht te schenken", luidde dan het antwoord.

Deze levensbeschouwing van den afgestorvene maakt veel duidelijk, wat ten aanzien van een zoo werkzamen, intellectueel zoo hoogstaanden geest misschien menigeen onbegrijpelijk zou voorkomen, die, zonder dit in het oog te houden, nagaat hoe zijn arbeidskring en zijn levensloop zijn geweest, na afgesloten schitterende militaire carrière, waarin hij vóór alles soldaat *moest* zijn, als zoodanig kon uitblinken en ook uitblonk. In het latere tijdperk van zijn leven, waarin geen beroepsplicht hem dwong aan eene bepaalde, afgebakende zaak zijne hoofd-aandacht te schenken, kon hij zich wijden aan alles, waarin zijn veelomvattend verstand en zijn menschlievend gemoed zoo warm belang stelden, in de heilige overtuiging, dat hij nuttig voor de gemeenschap kon werkzaam zijn.

Ware hij in dit opzicht van een andere natuur geweest, dan zou voor den ingenieur van Zuylen met zijne groote geestesgaven, ook in latere levenstijdperken, zeker nog menigen triomf meer weggelegd zijn geweest.

Voor den militairen ingenieur was in zijn tijd, toen weinig duurzame werken tot stand kwamen — deze zich bepaalden tot den bouw van enkele permanente en semi-permanente kampementen — weinig drang om zich practisch op bouwkundig gebied in meer algemeenen zin te bekwamen.

Toch bood zich hem op militair gebied meer dan ééne gelegenheid, als chef der genie bij de tweede Atjeh-expeditie, om van zijne talenten in dit opzicht een schitterend blijk te geven. Zonder in herhalingen te vervallen zij hier o. m. gewezen op de, onder zeer moeilijke omstandigheden in de eerste dagen dier expeditie onderhouden gemeenschap tusschen de beide oevers der Atjeh-rivier, waartoe van de genietroepen en hun chef zwaar werk vereischt werd.

De, in Atjeh opgedane ondervinding ten aanzien van tijdelijke troepenlegering kwam den lateren kolonel, chef van het wapen der genie, van Zuylen, te stade tot het ontwerpen van eene barak, naar den ontwerper geheeten, die in menig opzicht beter voldeed, dan de tot dien gebruikelijke chineesche barak. De oorlogsvoering in Indië van de latere jaren heeft echter doen zien, dat zonder schade voor de gezondheid der troepen met minder omvangrijke maatregelen te dezen opzichte kan worden volstaan, dan tot vóór dien noodig werden geacht.

Tevergeefs opende de, met verlof in Europa vertoevende luitenant-kolonel van Zuylen, — steeds er op bedacht, om het korps genietroepen, aan welks oprichting hij zulk een groot aandeel had genomen, zoo goed mogelijk naar de eischen van den tijd toe te rusten, — zich er voor, om te trachten aan het geniepark te velde electrische verlichtingstoestellen voor nachtelijk werk toegevoegd te krijgen. „Het denkbeeld van dezen hoofdofficier", schreef de heer Marcella in zijn tevoren aangehaald werk, „was, om in overleg met den heer Lemonnier, van de Parijsche firma L. Sautter et Lemonnier, eene voor dat doel geschikte lichtmachine met stoommotor te ontwerpen, die ten behoeve van een gemakkelijk transport uit elkander genomen en zonder moeite gemonteerd kan worden."

Aan dat denkbeeld is evenwel geen gevolg gegeven. Men deed 'n Gramme-toestel voor handbeweging uitkomen en nadat het heele korps genie-troepen zich daaraan half lam gedraaid had, werd het ding ten slotte, na nog eenige wederwaardigheden te hebben doorleefd, in 1900, bij verhuizing van het korps naar Malang, op openbare verkooping gedaan.

Tot opname in het veldpark der genietroepen van de daartoe behoorende opvouwbare booten werd reeds in 1878 door den overste van Zuylen geadviseerd.

Teekenen wij hierbij aan, dat ook de artesische putboring te Batavia door van Zuylen, die van het betrekkelijk onderwerp gedurende zijn verloftijd een speciale studie had gemaakt, was aanbevolen. Het duurde evenwel *eenige* jaren, voordat tot dezen voor de gezondheid der hoofdplaats en de daar gelegerde betrekkelijk aanzienlijke troepenmacht zoo noodigen maatregel werd overgegaan.

In een juiste opvatting van de eischen van den dienst, bepaalde hij zich niet tot het bestaande, doch heeft steeds, waar mogelijk, naar verbetering gestreefd, terwijl al deze arbeid hem niet weerhouden kon, zich tevens bezig te houden met velerlei, dat op ingenieurs gebied niet bepaaldelijk tot zijn militairen gezichtskring behoorde.

Wij zagen reeds hoe de spoorweg-aanleg ter Sumatra's Westkust, van af den aanvang der bestaande plannen, in hooge mate zijne aandacht trok, en merken wij op, dat waar onlangs de bewering werd gehoord, dat de cijfers en feiten van Cluysenaer's laatste rapport nog immer niet weerlegd waren, hierbij dient te worden aangeteekend, dat van Zuylen reeds in de tachtiger jaren aantoonde, dat Cluysenaer ten aanzien van de eindelijk door hem voorgestane lijn *wel* de, door den vooruitgang der techniek bedongen gunstige voorwaarden in rekening bracht, doch *niets* voor de kortere lijn.

Die groote belangstelling op meer algemeen ingenieurs-gebied uitte zich nog op verschillende wijzen tijdens zijn verblijf in Indië, waar hij als Voorzitter van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs en als lid van de Maatschappij van Bouwkunst aan beide instellingen goede diensten bewees.

In het vaderland teruggekeerd, bleven het land, waar hij met zooveel lust gekeefd, gewerkt had en het volk, dat hij lief had gekregen, hem steeds na aan het hart liggen; geen

Pers-kroniek.

De N. Rott. Ct. en minister Fock in verband met het wetsontwerp op de inlandsche christenen en het inlandsch recht. — De Atjeh correspondent der Nieuwe Courant over ons optreden in Atjeh, speciaal wat betreft het overmoedig militair optreden. — F. H. in het Vaderland over geoorloofde expeditiës in de koloniën. — De Bintang Hindia circulaire besproken in de Echo.

De *N. Rott. Ct.* is zeer ontstemd over het wetsontwerp Idenburg-Fock op de inlandsche christenen en het inlandsch recht. Met een van dit blad ongekende boosheid

valt het op de M. van Antwoord aan. Er blijft geen stuk van heel. Het regeeringsplan is "peperduur, noodlottig en onrijp". En van de M. van Antwoord wordt getuigd, dat zij voor gedeelten "nageschreven is uit een artikel van Mr. van Deventer". Het is een lachwekkend treurspel" beweert de *N. Rott. Ct.*, die in het voornemen der regeering een "revolutionnair karakter" ziet. Dat is dus lang niet voor de poes! Na aldus Z.Ex. als een beramer van "revolutionnaire maatregelen" vastgesteld te hebben krijgt de minister nog op indirecte wijze een veeg uit de pan door de opmerking, dat het wetsontwerp vooral op "advocaten kantoren in Indië" toegejuicht zal worden, maar geen instemming zal vinden bij de landraad-presidenten, zendelingen en ambtenaren; een anti-these, die een voor den minister zeer hatelijk karakter draagt. Vooral omdat er *en passant* bijgevoegd wordt, dat op advocaten-kantoren kenners en eerbiedigers van taal en recht der bevolking "maar zeer zelden gevonden worden". *Het Volk*, dit fulminante artikel besprekende, zegt dan ook:

"dat kan nog al schikken, dunkt ons. De bestrijding is zoo buitengewoon hevig en richt zich zoo persoonlijk tegen den heer Fock, dat men onwillekeurig komt tot de vraag: wat zit daar achter? De beantwoording van die vraag is wellicht te vinden in de uitvoerige verdediging die het artikel geeft van de vroegere plannen van minister Cremer, en in den toorn, omdat de memorie-schrijver "zich vroolijk maakt over den heer Cremer":

"Zou de heer Cremer zelf aan dit artikel vreemd zijn?

"Hoe dan ook, wij kunnen ons wel op hoog-politieke standjes in de Kamer voorbereid houden".

Hierin kan het blad wel gelijk hebben, voordat het Rotterdamsche orgaan zulk een toon aanslaat tegen een oud-Rotterdammer, bovendien minister in een geestverwant Cabinet, zal er achter de coulissen wel wat afgespeeld zijn, waar de inlandsche christenen even onschuldig aan zijn, als pasgeboren kinderen.

De *Nieuwe Courant* mag zich verheugen in de medewerking van een voortreffelijken Atjeh-correspondent, die niet alleen blijkbaar goed op de hoogte is van de toestanden aldaar, maar deze ook met een zeker schrijverstalent weet weer te geven en met een historischen blik de zaken van den dag bekijkt, zoodat er heel wat leering uit zijn brieven valt te putten. Zijn correspondentie, geplaatst in het No. van 8 Jan. is al zeer leerzaam, wat betreft de door ons op Atjeh gevolgde „taktiek". Hij prijst de voortvarendheid, waarmede de patrouilles in de meest achterafgelegen streken doordringen, maar dit soms in den blinde met geweer, karabijn of klewang er op ingaan, heeft ook zijn schaduwzijde. Zoo noemt hij in dit verband b.v. het z. g. „perforeeren":

"Het dikwijls toegepaste, lichtzinnig "perforeeren" beteekenend het, op een bloote verdenking of op de aanwijzing van den eersten den besten verklikker, salvo's door een woning lossen, waardoor gewoonlijk tal van onschuldige wezens gedood en verminkt worden — veelal vrouwen en kinderen — dat is een schande voor de patrouilles. En het behoeft geen betoog, dat één zoo'n moord ons honderden vijanden bezorgt, want zoo iets hebben de onbeschaafde Atjehers-zelf nog nooit gedaan.

"Evenzoo is het niet te vergoelijken: menschen, die uit een schuilplaats ontvluchten — zich dus niet te weer stellen — achterna dood te schieten. Zooals de omstandigheden in 1903 werden, mocht worden aangenomen, dat het hinderen van menschen, die in verboden plaatsen woonden, de kans van als gevangen te worden opgebracht, het gros — en dat waren ongewapenden — voldoende zou afschrikken."

"En zoo zijn er nog tal van andere gevallen, die de Atjeh-taktiek in de laatste jaren hebben berucht gemaakt; die wijzen op een geest van verwildering bij een groot deel der patrouilleerende troepen. Gevallen, die men meestal bij geruchte verneemt, zonder ooit genoeg bewijs te bekomen, om daaraan het recht te ontleenen, ze bij name aan te duiden."

Ook het gebruiken van z. g. „dum-dumkogels" is een uitvloeisel van dit ultra-militair regiem.

En wat de gevolgen zijn van dit overmoedig militair optreden?

Speciaal ten opzichte van de Oemar-familie geeft de schrijver een kleine herinnering ten beste, die voor den toestand zeer teekenend is:

"Voor Oemar en de zijnen waren de „oreneng keumpenie" niet anders, dan wat wij in ons schoon Hollandsch noemen "koppensnellers". Mogelijk — kennen die menschen nog niet eens den vollen omgang der gruwelen, waarover zij zich terecht beklagen.

„Het vroeger vermeld afmaken van toekoe Tjoet Machmoed van Lamtenga is ongetwijfeld met onnoodige wreedheid geschiedt; zoodat diens neef, toekoe Ah Baed, van Mohammedaansch standpunt beoordeeld, volkomen gerechtigd was, wraak te nemen.

„In die dagen sidderden de menschen in de kampoengs bij het vernemen van de wapenkreet der marechaussees: „potong kapala!" — d. i. de kop eraf! — Bij den geringsten weerstand werd steeds ongegeneerd de daad bij het woord gevoegd en zelfs nam men afgehouwen hoofden mee ter identifieering. Dit voorbeeld van militairen envelmoed vond navolging bij andere wapens.

"Men herinnert zich misschien nog het onthoofden van Nja Makam, niettegenstaande deze ziek en hulpeloos — dus niet bij machte zich te verweeren — in zijn huis lag. Dat hoofd heeft zelfs als een soort krijgstrofee te pronk gestaan. Erger is er daarna nog mee gebeurd.... totdat het ten laatste door envelmoedige soldaten werd begraven — of liever: verstopt, toen de buitenwereld schande begon te roepen.

"Nu wete men, dat de aldus afgemaakte Nja Makam was de eerste echtgenoot van tjoet Nja Intam, een dochter van toekoe Oemar, den afgevallen panglima-prang-bezaar. Zooals vroeger gemeld, is deze tjoet daarna gehuwd met..... toekoe Ali Baed.

Nog eens dus: mag men zich verwonderen over den fellen haat jegens het Nederlandsch bestuur in een familie, die zulke herinneringen bezit?"

De beperkte plaatsruimte verbiedt ons nog meer te citeeren uit dezen brief, die, jammer genoeg, een paar maanden te laat is geschreven. Bij de behandeling der Indische begrooting had dit epistel misschien kunnen bijdragen tot bekorting en verduidelijking der debatten.

Maar wat in het vat is, verzuurt niet, en wij twijfelen er dan ook niet aan, of het artikel zal wel zijn plaats gevonden hebben in de portefeuille van hen, die deze zaken gewoonlijk in het parlement ter sprake brengen.

F. H. bespreekt in het *Vaderland* van 6 Jan. j.l. de bekende quaestie van het imperalisme in de koloniën. Hij is geen voorstander van veroveringspolitiek in de koloniën met annexe expedities — waar zijn toch eigenlijk in ons vreedzaam landje, die voorstanders van gezagsuitbreiding alleen en ter wille van wapengeweld te vinden? — maar hij acht de tegenwoordige expedities geoorloofd, omdat wij op de Buitenbezittingen de binnenlanden moeten openen voor recht en beschaving:

"Op het eiland Timor, zegt *F. H.*, bestaan niet minder dan 19 pretendenten voor den z.g. keizerstroon. Wat daar in die binnenlanden voor intriges, knoeierijen, knevelarijen, doodslag, willekeur in de behandeling van slaven, enz. enz. tot voor korten tijd gebeurde, is niet in het volle daglicht te stellen. Dat de tegenwoordige landvoogd in Indië daarheen thans ook een militaire expeditie heeft gezonden, is begrijpelijk."

In verband met de *Bintang Hindia*-circulaire, welke reeds vele pennen in beweging heeft gebracht, geeft de *Echo* van 4 en 5 Januari een tweetal artikelen, ten einde sympathie te betuigen met het streven van den geestelijken vader van den *Bintang Hindia*, den docter-djawa Abdoel Rivai. Het blad prijst Abdoel Rivai's onvermoeiden strijd tot geestelijke opheffing zijner landgenooten, en ziet in de daad van den gouverneur-generaal, om van de *Bintang* een officieel orgaan te maken, voor Rivai "een kroon op het werk", "een beteekenisvolle erkenning" van de practische zijde van het ideaal: "ontwikkeling en moreele opheffing van den inlander".

Rivai's werkelijk niet geringe verdiensten in dit opzicht worden door de *Echo* ten volle gehuldigd.

Wat nu de quaestie van het colporteeren betreft, merkt het blad, in overeenstemming met hetgeen reeds door "*Oost en West*" werd gezegd, op, dat de *Bintang Hindia* "in elk geval een blad is, dat onder de beste auspiciën is opgericht, en dat een uitnemend doel op lofwaardige wijze nastreeft."

Wie nader kennis neemt van de overeenkomst tusschen den uitgever en de regeering aangegaan en medegedeeld in de *Echo*, zal moeten erkennen, dat de "bevoorrechting" hier inderdaad niet groot is te noemen. Wij gelooven dan ook, dat wanneer er geen personenquaesties mede gemoeid waren, deze circulaire minder druk besproken zou zijn geworden.

Nieuws uit particuliere bronnen.

Toestanden in Atjeh. In aansluiting met hetgeen in ons vorig N°. onder de O. I. Berichten uit de mededeelingen van *Veritas* omtrent Atjeh werd overgenomen, lijkt het ons niet van belang ontbloot openbaar te maken, wat ons van wel-ingelichte zijde uit Indië werd geschreven:

De regeering schijnt het Kolonel van Daalen zoo zuur mogelijk te willen maken, door hem steeds meer troepen en langzamerhand alle schepen af te nemen, — niettegenstaande de hoofdplaats Sigli in één jaar tijd 4 maal beschoten werd, tweemaal van uit zee! — toch zal de ijzeren man het tegen zijn vijanden te Batavia wel klaren....

Tegen het algemeen bezuinigingssysteem schijnt hij echter, jammer genoeg, ook niet opgewassen.

Het is onverklaarbaar, hoe nog maar steeds niet wordt ingezien, dat de oorlog nooit eindigen zal, zoolang het thans vredige deel der bevolking niet voldoende bewaakt wordt tegen de *djahat's*, en dat, zoolang diezelfde bevolking zich niet rustig en ongestoord aan den landbouw en de peper cultuur kan wijden, de draagkracht nimmer zal toenemen!

Geheel ten onrechte wordt aan van Daalen verweten, dat hij handel en industrie niet voldoende zou steunen. Het tegendeel is waar, getuige het onlangs van hem uitgegaan bevel om nauwkeurige opname te doen betreffende alle pepertuinen over geheel Atjeh, met het doel den juisten omvang van het bedrijf te kennen en den kleinen man, den arbeider, door middel van credieten, vrij te maken van de bloedzuigende *pentoeha's*, *Imeum's* en *Oloebalang's*. Tevens zit daarbij het zeer lofwaardig streven voor, om Sabang tot centrum van den peperhandel te maken. Dáár toch moet het heen, wil Atjeh vrij raken van Straits-kapitaal en Straits-wapens, die tegen de peper worden ingeruild, — en wil geheel Sumatra's Oostkust los komen van den leiband van Penang.

Dure expedities. Naar aanleiding van de discussies in de Staten-Generaal over de enorm groote kosten, welke de militaire expedities medebrengen, wist Luitenant Christoffel ons mee te deelen, dat zijne tochten in de Z.- en O. Afdeeling van Borneo, — waarop de kroon werd gezet door het, blijkens bij het departement van Koloniën van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië ontvangen telegram, dat Temenggoeng Lawas, berucht bendehoofd in de Middendoesoen, zich heeft onderworpen — der regeering in het geheel op zeker niet meer dan f 3500, buiten de gewone militaire uitgaven, zijn komen te staan.

Een merkwaardige bizonderheid, die wij ook uit den mond van dien eenvoudigen held vernamen is: dat hij zich zelf op die expedities bij voorkeur slechts met een flinken wandelstok wapende!

Oost-Indische Berichten.

Slavenhandel. In 't *Soer. Hbl.* komen een aantal mededeelingen voor omtrent den nog steeds heerschenden slavenhandel in Ned.-Indië, die de volle aandacht verdienen en aan 't *N. v. d. D.* aanleiding gaven daaraan in een hoofdartikel eenige beschouwingen vast te knoopen.

Bijna 46 jaren na het tijdstip, dat de slavernij in Indië zou zijn afgeschaft, bloeit deze mensch-onteerende instelling nog in sommige afgelegen deelen van den Archipel. Er zijn streken, waarboven de Nederlandsche driekleur waait en waar nog menschen worden geroofd, gekneveld en tegelijk met paarden en koeien als marktwaar worden verhandeld.

Het blad gaat dan na waar dit plaats heeft: O. m.

---

wonder dus, dat, ook op ingenieurs-gebied vooral, onze Indiën hem altijd voor oogen stonden, bij al wat ten deze zijne belangstelling wekken kon.

Wij herinneren slechts aan den nog tot het laatst door hem volgehouden strijd voor eene behoorlijke, naar de dringende eischen berekende organisatie van den Indischen Waterstaat, waarbij hij er telkens met klem op wees, hoe de gebrekkige organisatie eene uitvoering der zoo hoog noodige werken moest tegenhouden. *Irrigatie* was naar zijne meening een der hoofdmiddelen om aan Java's economische behoeften te voldoen — voor irrigatie streed hij in woord en geschrift, met al de kracht, die in hem was.

Waar hij maar kon, spande hij zich tevens in om zoowel de nijverheid als de landbouw van Ned. Indië te bevorderen; o. m. stelde hij bizonder belang in de visscherij, in papierfabricage en rameh-cultuur; de laatste niet alleen wat de teelt, maar vooral ook wat de verwerking betreft, die naar zijn overtuiging nog beter ginds, dan hier zou kunnen geschieden.

Ook de mijn-industrie, welker opkomst in Indië vooral van de laatste tientallen van jaren dagteekent, trok zijne aandacht. De mijnwetgeving, de basis, waarop de betrekkkelijke industrie staat of valt, werd door hem met zorg bestudeerd, en wij zien hem dan ook met den heer P. van Dijk aangewezen, om voor de Ned. afdeeling der Ind. Mij. van Nijverheid en Landbouw een concept-request samen te stellen, aandringende op wijzigingen in de Indische Mijnwet van 1873.

Wat spoorwegaanleg aangaat, trof ons nog onder de papieren van den overledene, eene "Mededeeling betreffende de het meest gewenschte spoorbreedte voor de secundaire en tertiaire Spoorwegen in Nederlandsch Oost-Indië", overgedrukt uit de Notulen der Vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs 1890—1891, blz. 128—135. Wij teekenen hieruit zijne conclusie op:

"Wat hier echter ook van zij, zoowel hetgeen ik heb "medegedeeld uit den in Frankrijk gevoerden pennenstrijd, "als hetgeen volgt uit het rapport omtrent den Bosnischen "weg, toont, dunkt mij, genoegzaam aan, dat ook voor "onze Oost-Indische bezittingen voor een groot deel van "de nog aan te leggen lijnen met voordeel zal kunnen "worden gebruik gemaakt van eene mindere spoorwijdte "dan die van 1.06 M., en dit zoowel voor de secundaire "banen, die de hoofdlijnen onderling verbinden en ze "vastmaken aan de centra der bevolking, als voor hetgeen "men kan noemen de tertiaire lijnen, die fabrieken en "plantages en kleinere dessa's of dorpen met de hoofdlijnen "en met de secundaire lijnen moeten in aanraking brengen.

"Het is mijn doel om hierop, voor zoover zulks nog "noodig mocht zijn, de aandacht te vestigen van hen, die "op de voltooiing van het spoorwegnet in Nederlandsch-"Indië invloed kunnen uitoefenen."

Zijn arbeid, ten opzichte van bouw-hygiëne stipten wij reeds te voren aan, ook zijn aandeel in de geschiedenis der eventueele totstandkoming van het Panamakanaal, alles in verband staande met het hier behandelde onderwerp.

Aan zijn waarschuwend woord in zake de Scheveningsche visschershaven, in ons vorig artikel herdacht, zij nog het volgende toegevoegd, wat ons weêr tot den militairen ingenieur terugvoert:

Het gold hier de vraag, of een diepere dan een bommenhaven voor de lands-defensie een gevaar opleverde, welke door den schrijver ontkennend werd beantwoord. Wij verwijzen hierbij naar de door ons te voren genoemde brochure.

Hadden zij, die de macht in handen hadden en zij, die met de uitvoering van het een en het ander belast waren, gewilliger en vollediger naar zijne raadgevingen geluisterd en gehandeld, bij menig werk zouden de later aan 't licht gekomen fouten van den aanvang af vermeden zijn geworden, en heel wat meer goeds en noodigs zou er nu reeds in het belang zoowel der Nederlandsche als der Nederlandsch-Indische Maatschappij tot stand gebracht zijn!

(*Wordt vervolgd*).

heeft een in 1903 ingesteld opzettelijk onderzoek geleerd, dat het pandelingschap vrij algemeen voorkomt in enkele zelfbesturende landschappen in de residentie van *Sumatra's Oostkust.* Verder dat 30 jaar na de uitvaardiging der betrekkelijke ordonnantie weer een begin is gemaakt, *niet* met de afschaffing der slavernij, maar met de *registratie* van de ongelukkige menschdieren in de landschappen van *Centraal-Celebes*, behoorende tot de afd. Tomini-Bocht der residentie Menado. Dan volgt *Flores*, waar de slavernij een ware gruwel is te noemen. Onlangs ontving het blad van iemand, die het eiland goed kent, een diep-bedroevende beschrijving van het lot der bedoelde ongelukkigen.

Tot het tegengaan van dezen menschenhandel wordt door het gouvernement niets gedaan, (*) schrijft het blad. Het westelijk deel van Flores behoort tot het gebied van den vorst van Bima, met wien een contract is gesloten, doch van daadwerkelijke uitoefening van ons gezag is geenszins sprake.

Er heerscht op Flores volslagen regeeringloosheid, want ook de inlandsche bestuurders hebben zoo goed als niets te zeggen. Het beheer van westelijk Flores of Mangerai is overgelaten aan een leenvorst van Bima, die gevestigd is te Beo aan de noordkust; deze heeft weer »ondervorsten«, de dato's, die het land onder elkaar verdeeld hebben. Moord en doodslag zijn aan de orde van den dag; zekerheid van bezit bestaat niet. Zijn in 't Oosten van Flores de zeden hier en daar nog een weinig verzacht onder den invloed der missionarissen, in 't Westen is dit niet het geval; daar vindt de slavernij den bodem om welig te tieren. Dergelijke toestanden zijn in onzen tijd onhoudbaar en volkomen terecht vraagt de *Javabode* dan ook; of Nederland een humanitair koloniale mogendheid is, ja dan neen?

Het *N. v. d. Dag* meent de vraag nog zuiverder te stellen door: »Is **Java** een koloniseerende mogendheid? *Want het is Java*, z. i. *dat betaalt* en in alle opzichten daarbij het kind van de rekening is; het is Java, dat zijn wegenstelsel niet verbetert, dat zijn irrigatie-werken niet uitgebreid ziet, dat geen behoorlijk politie-wezen kan krijgen, waar geen voldoende veiligheid van personen en goederen bestaat; en dit alles ten gevolge van gebrek aan ruimte van financiën en dat niettemin betaalt en nog eens betaalt, en steeds maar meer *betaalt*, voor allerlei expedities, enz.

Wanneer 't toch een nuttig, geheel onschadelijk herkenningsmiddel geldt, — **dat z. g. merken der op Banka ontslagen Chineesche Contract-koelies**, — en bovendien een, waartegen door de betrokkenen zelf hoegenaamd geen bezwaren wordt gemaakt, waarom bestendigt de regeering deze wijze van merken dan *niet*, maar heeft zij aan 't gewestelijk bestuur op Banka opgedragen het merken onmiddellijk te staken en stelt zij zich daardoor weder bloot, aan de kwade praktijken van de minder gewenschte elementen onder die koelies? vraagt het *N. v. d. Dag*, o. i. zeer terecht.

Wanneer de regeering toch ook op *ongegronde* critiek, zoolas deze is gebleken te zijn, ingaat, zal het, naar het blad vreest, uiterst moeilijk worden om buiten meeningsverschillen met de regeering te blijven.

De stoomvaartverbinding van Nederlandsch-met Engelsch-Indië, volgens het schema en in details uitgewerkt door den heer *H. Hissink*, hoofdagent van de scheepsagentuur, voorheen J. Daendels en Co., zou vermoedelijk niet tot stand komen, werd onlangs van de *Sem. Ct.* medegedeeld, omdat de *Br. India Steam Navigation Comp.*, die nagenoeg het monopolie in de Eng.-Indische wateren heeft en in combinatie met de *Asiatic S. N. Comp.* en andere op Oost-Azië varende maatschappijen voldoende voorziet in de behoeften van China en Japan, over zulk een enorme reservekas beschikt, dat concurrenten, minder kapitaal krachtig, eenvoudig doodgevaren zouden worden.

Intusschen heeft de heer Hissink het hoofd niet laten hangen en is bezig een commissie van voorbereiding te vormen, welker leden belast zullen worden met de vorming der nieuwe maatschappij, indien omstandigheden en bestaansvoorwaarden zich daartoe leenen.

Het *Bat. Nbl.* voegt hier aan toe, dat de nieuwe Hollandsche maatschappij zeer waarschijnlijk in combinatie zal treden met de Java-China-Japan-Lijn, met Singapore als transitohaven. Blijkt dat deze lijn te weinig bodems in de vaart heeft tot bevrediging van afschepers, dan zal het geen bezwaar opleveren, dat schepen, liefst van niet al te grooten tonneninhoud, worden gecharterd of aangekocht.

Dat 't voor de Nederlanders zaak is zich met wat meer energie toe te leggen op de scheepvaart in den archipel zelf, waartoe dus ook de nieuwe scheepvaart verbinding door haar combinatie zal medewerken, blijkt uit 't feit dat, vóór nog korten tijd, de handel te Makasser gedreigd heeft met boycot van de »Pool« (d. i. de combinatie Deutsch Australische Dampfschiff Gesellschaft, Rott. Lloijd, Maatschij Nederland, Messageries Maritimes en Stoomv. Maatschij Oceaan), wanneer niet met meer voortvarendheid en sneller de belangen van dien handel werden behartigd.

Onder 't opschrift; **een ongevraagd advies** komt in 't *Bat. Nbl.* van 4 Dec. j.l. een hoofdartikel voor, waaruit blijkt dat de heer *J. van der Steur*, de bekende ezndeling leeraar, der regeering ongevraagd geadviseerd heeft, om de tractementen der predikanten te besnoeien: een aanvangstractement van f 250 en en maximum-salaris van f 500 's maands vindt de heer van der Steur meer dan voldoende. Hij grondt zijn meening op 't geen hij te Magelang en elders opmerkte van het kerkbezoek onder de protestantsche gemeenten, dat hoogst treurig mag genoemd worden.

»Dit ongevraagde advies geeft gelegenheid om de zaak eens grondig te onderzoeken,« schrijft het *Bat. Nbl.*, daar de begrooting ieder jaar bezwaard wordt met een bedrag van ruim 8 ton voor den christelijken eeredienst, ten behoeve van eenige duizenden Europeanen, terwijl de millioenen zwaar belaste Inlanders hun eeredienst van hun armoede betalen.

De *Sem. Ct.* vestigt de aandacht op de aandoenlijk poëtische wijze, waarop de inlanders hunne dooden naar het graf brengen, hetgeen trouwens ieder vreemdeling in Indië opvalt.

Er zit zooveel liefs in de manier, waarop de Javaan den laatsten plicht jegens den overledene vervult.

De doode wordt na zorgvuldige wasschingen, naar aloude voorschriften gewikkeld in een ellenlangen, wit katoenen doek; daarna op een bamboestellage, overdekt met fraaiste en meest kostbare kaïns, en met tal van bloemen, naar 't graf gevoerd. De familieleden, vrienden en kennissen dragen *zelf* den baar.

Een vader, die zijn kindje naar 't graf brengt draagt 't op zijn armen, 't doode lichaampje tegen zijn hart gedrukt.

»Het was zoo'n lief kind«, hoorde men de bedroefde man zeggen.

Of hij geen **geneeskundige hulp** had ingeroepen? werd hem gevraagd »Neen«, was 't antwoord, »die was niet te krijgen«.

Op de 40.000 Inlanders één docter-djawa!

Met ingenomenheid lezen wij dat het voornemen bestaat om aan de school tot opleiding van inlandsche artsen ook onderwijs te doen geven in de ziekenverpleging; maar nog meer zouden wij het toejuichen wanneer de gelegenheid werd geopend tot vorming van meer geneeskundigen

In tegenwoordigheid van tal van belangstellenden werd onlangs de nieuw gebouwde afdeeling voor minvermogende lijders van het **diaconessenhuis** te **Tjikini** geopend. Alles maakte een uitnemenden indruk van luchtigheid en praktische inrichting. Alleen gebrek aan geld belet de vereeniging om nog veel meer te doen in de richting, die zij zich heeft afgebakend en daarom doet het Bestuur een beroep op een ieders mildheid, om een steentje bij te dragen tot geleidelijke voltooiing van de zoo nuttige stichting, welke eenmaal een sieraad van Ned.-Indië zal mogen heeten. Men zende zijne gift aan den penningmeester der Koningin Emma-stichting, den heer *J. Reijzenbach*, president, Directeur der Javasche Bank, of bij den heer *F. D. Cochius*, secretaris dier stichting.

Brigade- of afdeelingscommandanten is de titel van een hoofdartikel in de *Javabode* van 1 Dec. jl., waarin de a. s. invoering van het z.g. **brigadeverband** wordt besproken, d. w. z. eenige bataljons infanterie en een of meer escadrons en batterijen zullen tot een tactisch geheel worden vereenigd.

Schrijver vestigt de aandacht op het hoogst moeielijke van de bevelvoering over zulk een brigade, en de lang niet gemakkelijke taak, om zulk een samengestelde troepenmacht voor hare oorlogstaak naar behooren op te leiden en geschikt te maken om zoowel tegen den Europeeschen als tegen den Inlandschen vijand op te treden. Ook de verhouding van den afdeelingscommandant tot de in zijn gewest gelegerde troepen, is volgens schrijver niet geheel zuiver te noemen en zijn de afdeelings-commandanten in hunne tegenwoordige functiën evenmin in staat een bevel naar behooren waar te nemen.

Hunne instructie dateert van 1849! Verdere commentaren zijn overbodig. Schrijver zou de betrekking van afdeelingscommandant willen doen vervallen, dan worden zij als troepen-officier vrijgemaakt en kunnen zich ten volle wijden aan hun taak als brigade-commandant. Niemand zal kunnen ontkennen, dat thans de leidende hand van den afd.-commandant zich bij den troep op onvoldoende wijze doet gevoelen. Scheiding dus tusschen den troepen- en den bureaudienst.

Hetzelfde blad wijdt ook eenige beschouwingen aan **Mr. P. Brooshooft en zijn campagne tegen den gouverneur-generaal**.

Geregeld gaat Mr. Brooshooft voort in de *Locomotief* met zijn, reeds eenigen tijd te voren, aangevangen campagne tegen het bestuur van den gouverneur-generaal van Heutsz, en — zegt het blad — hoewel tot dusver niet bijzonder gelukkig in de keuze zijner aanvalsmiddelen, heeft de onvermoeide strijder thans een motief gevonden, dat ieder rechtgeaard Nederlander in het diepst van zijn gemoed (*porte-monnai!*) moet treffen.

Hij beweerl nl., dat in niet minder dan elf deelen van ons gebied wapengeweld gebruikt wordt, terwijl reeds weer twee nieuwe expedities in uitzicht zijn gesteld en rekent dan uit hoeveel dierbare hollandsche dubbeltjes de »veroveringspolitiek« van den tegenwoordigen landvoogd wel kosten zal. De *Javabode* is 't niet in alle opzichten met den heer B. eens, troeft hem hier en daar, en verwijt hem zelfs, dat behoorlijke zakenkennis hem ten deze heeft ontbroken.

Het *Bat. Nbl.* wijdt een hoofdartikel aan de **benoembaarheid van inlanders bij de rechterlijke macht** en juicht het gouv.-besluit van 9 Dec. j.l. toe, waaruit blijkt, dat door de Koningin machtiging is verleend, om aan de Ind. regeering H. M.'s wensch te kennen te geven, dat geen inlander, die aan de vereischten voldoet, van een rechterlijk ambt zal worden uitgesloten, omdat hij inlander is.

De rechterlijke macht is dus ook voor inlanders opengesteld, een verblijdende beslissing, omdat zij getuigt van een gezond liberalisme en omdat gebroken wordt met het wanbeginsel, dat bestuur en rechtspraak alleen in handen van den overheerscher de noodige waarborgen voor deugdelijkheid geven.

Het bericht, dat de radja's van **Badoeng** als represaille tegen de rechtenheffing onzerzijds allen uitvoer over zee en naar Gianjar hebben verboden, blijkt juist te zijn. Van 23 Sept. tot en met ultimo October j.l. werd slechts een bedrag van f 2,28 aan uitvoerrechten ontvangen. Alle uitvoer heeft, volgens informatiën van betrouwbare zijde sedert de 2e helft van Sept. j.l. plaats naar Tabanan, van waar Badoeng alle benoodigde invoerartikelen betrekt. De invoer over land van Tabanan naar Boeleleng is dan ook belangrijk toegenomen. Overigens is in den politieken toestand van Badoeng geen verandering gekomen. Met uw verlof, zegt 't *Bat. Nbl.*; er is wel degelijk verandering gekomen, en wel deze: dat de radja's van Badoeng meer dan ooit »lak hebben« aan ons gouvernement en dat niet onder stoelen of banken steken. En dat als gevolg van de »dwangmaatregelen!«

De *Sumatrabode* gaat voort te wijzen op het onbillijke van een hoofdelijke belasting, onder de Maleijers van Sumatra's Westkust te heffen en is van oordeel, dat van een met den moed der overtuiging werkzaam zijn bij de invoering eener *hoofdelijke* belasting geen sprake kan zijn.

Het **heengaan van den directeur van justitie,** in Maart a. s., **Mr. Cohen Stuart**, moet, blijkens door het *Soer. Hbl.* ingewonnen inlichtingen, niet aan gezondheidsredenen worden toegeschreven, maar door zijn fier karakter hem daartoe dwingen, nu men van aller-höchster Stelle zich handelingen veroorloofde, welke Mr. Stuart voor zich als directeur grievend acht.

Eerstens voelde hij zich ontstemd over de niet gemotiveerde, mindere waardeering van zijn werk betreffende een meer rationeelen dwang tot arbeid en tot handenarbeid in de gevangenis, maar de maat liep over, toen hem bekend werd, dat een hoogst belangrijke zaak, de reorganisatie der justitie in de residentie Oostkust van Sumatra, ontworpen was, zonder dat zijn departement daarin gekend was. Dit ontwerp was gemaakt door kapitein Colijn. De resident Schaap moet ook om soortgelijke reden zijn heengegaan.

Men weet te vertellen, zoo werd uit Buitenzorg aan de *N. Soer. Ct.* geseind, dat de gouverneur-generaal tegen het advies van den chef van den generalen staf, zijn wensch vervuld zal zien — al is t niet dadelijk — om kapitein **Colijn** bij den staf geplaatst te krijgen, niettegenstaande deze nimmer de krijgsschool heeft bezocht. De legercommandant zou voor het denkbeeld gewonnen zijn. Bij den landvoogd en den legercommandant moet reeds lang de wensch bestaan, om de mogelijkheid te openen, officieren van bijzondere verdiensten, die de krijgsschool niet hebben bezocht, toch bij den generalen staf te krijgen.

Daarvoor zal dan toch zeker wel een wijziging der bestaande bepalingen noodig zijn!

Celebes. Kapitein de Gruijter nam eergisteren met 29 maréchaussées een benting in **Sarwietto**, bezet door 300 vijanden, maar moest deze overwinning met zijn dood bekoopen. Hij sneuvelde. De vijand liet 33 dooden, w. o. 3 hoofden en 40 gewonden achter.

Tontolische grooten. De zaak van den sultan en den sjah-bandar van Tontoli, die den 6 October jl. door den assistent-resident Engelenburg werden opgelicht en naar Donggala gebracht, is onderzocht. Gebleken is dat animositeit bestond tusschen Schenkhuyzen, den civielen gezaghebber, en den Sultan. De laatste en de landsgrooten teekenden de Atjeh-verklaring en zullen nu terug kunnen gaan.

Eene kleine bijdrage tot het inlandsch onderwijs-vraagstuk.

Voordracht van den heer C. F. Zeeman, in de Alg. Verg. dd. 19 December 1905 der Ver. „Moederland en Koloniën".

Korten tijd geleden heb ik mij zelf het genoegen verschaft van een verblijf van eenige dagen te Londen. Onder al hetgeen ik daar te aanschouwen heb gekregen was ook een model van een natuurlijken geiser in een der musea van de Kensington-wijk, die men voor eene kleinigheid kon laten werken. Deze namaak-geiser kwam mij weer in de gedachten, toen ik in Nov. jl. het voorloopig verslag der Tweede Kamer op de ontwerp Ind. begrooting voor 1906 doorlas. Evenals de geiser perioden van borrelen en van sterke werking kent, die elkander vrij regelmatig afwisselen, zoo ook kwam mij voor bedoeld verslag te kunnen worden aangemerkt als eene periodieke opbruisching van de belangstelling der Hollandsche politieke wereld, in Indië. Zoo dikwerf ik de jaarlijksche editie van dat Staatstuk heb ingezien, gaf het altijd den indruk alsof de Minister het al heel zwaar te verantwoorden zou hebben en er veel kans bestond voor gedeeltelijke, zoo niet geheele afstemming van zijne begrooting; doch per slot bleek deze laatste altijd weder in veilige haven te kunnen zijn binnengeloodst; en na de aldus gemaakte drukte over de verzorging van Indiën's belangen, zakt dan gewoonlijk de uiterlijk waarneembare belangstelling der mannen van de politiek weer in, om eerst met eene nieuwe begrootings-compagnie te herleven. Het verschijnsel is zeer goed verklaarbaar. De vertegenwoordigers des volks hebben voor meer andere dingen te zorgen dan voor de koloniën, en zelfs wanneer de vaderlandsche aangelegenheden, die zooveel naderbij en daardoor zooveel luider zich kunnen laten gelden, hun eens wat nader aan het hart zouden liggen, och, dan zou dat eigenlijk nog niet anders dan menschelijk te noemen wezen. Bovendien zou hunne belangstelling in de koloniën in werkelijkheid eene weer spiegeling moeten wezen van die van het volk; doch

(*) Blijkens de *Sumatra-Post* is de gouv. st. *Spits* met snelvuurkanonnen bewapend, naar de wateren van Flores gezonden, ten einde de Inlandsche vaartuigen na te jagen, die slaven overbrengen, zooals wij reeds vroeger meldden.

eilacie, het lijkt er niet naar, dat het zoo is; die beide grootheden staan eer in omgekeerde dan in rechte rede tot elkaar, en de eerste steekt nog gunstig bij de andere af; — want wanneer men als oud-indischman, hier te lande eens rondgaat, dan vindt men onder het groote publiek de staaltjes van onkunde met betrekking tot de koloniën voor het grijpen. Een eeuwenlang bezit van overzeesche landen, en het dagelijksch gebruik van produkten, welke uit die streken afkomstig zijn, hebben nog niet kunnen teweeg brengen dat de Nederlandsche staatsburger in het algemeen althans in groote trekken weet hoe het in die bezittingen gesteld is, en van het overwegend belang van haar behoud voor ons land zich eene betamelijke voorstelling kan maken. Ware het dan ook niet, dat enkele groepen van kiezers zich, als het ware, opofferden voor het brengen in onze vertegenwoordiging van een klein aantal personen, die Indië van nabij kennen, dan geloof ik dat wij er ons niet over zouden mogen verwonderen wanneer de koloniën in het geheel geen stem hadden in het Staatscollege, hetwelk in hoogste instantie over hare belangen heeft te beschikken. Van de punten, waarop ik uwe aandacht wensch te vestigen, heb ik hiermede al één aangeroerd, en dat wel een van niet weinig gewicht. Er kan toch niet genoeg nadruk op gelegd worden, dat in de tijdsomstandigheden welke wij beleven, al onze krachten behooren te worden ingespannen om van onze koloniën te maken, wat er van haar te maken valt, en dat alle Nederlanders, zonder onderscheid, uit welbegrepen zucht om te behouden wat wij hebben, daartoe dienen samen te werken. De vraag sluit zich hierbij als van zelve aan, in hoeverre de politieke geiser-werking als hier bedoeld, voor de koloniën weldadig is te noemen? Met betrekking tot deze vraag veroorloof ik mij op te merken, dat, zoolang de Grondwet van de koloniën spreekt als van een deel van het Rijk, en zoolang wij ons moeten bekennen dat die koloniën voor ons niet een luxe-artikel zijn, maar wel een bezit waaraan wij de plaats ontleenen die wij als mogendheid tot nu toe hebben kunnen innemen, eene logische orde van zaken medebrengt dat de volksvertegenwoordiging op het beheer van die overzeesche gewesten toezicht houdt en haren invloed kan doen gelden. Er mag echter niet voorbij gezien worden dat aan die regeling bezwaren kleven, welke een beleidvol optreden noodig maken bij hare toepassing. Zoo dreigt bijv. het gevaar, dat de strijd der politieke partijen in het moederland, ook op de koloniën wordt overgebracht; en zoo dit al ontweken kan worden, dan valt eene andere ongewenschte uitkomst te duchten, als gevolg van den menschelijken aard om, eenmaal de macht in handen hebbende, daarvan ook het ruimste gebruik te maken. Het lijkt zoo in de rede te liggen, dat wanneer eene begrooting wat anders te zien geeft dan men verwachtte, nauwkeurig wordt nagegaan waaraan zulks moet geweten worden. Nochtans mag het als grenzende aan het belachelijke genoemd worden, dat eene regeering over gewesten, wier oppervlakte vele malen grooter is dan die van het moederland, en die ook ettelijke malen meer inwoners tellen, nog niet eens vrij is om over f 10 's mnds. voor een oppasser te beschikken, zonder voorafgaande machtiging. Weliswaar is aan deze anomalie een mouw gepast door de vrijheid om de verlangde beschikking bij wijze van tijdelijken maatregel te treffen, doch dan staat de Ind. Regeering toch bloot aan de kans op een desavouëeren van hare handeling. Overigens zal wel niemand willen tegenspreken, dat het gevoel van verantwoordelijkheid bij de Indische autoriteiten moet verminderen alnaarmate de wetgever in het moederland zich meer in de koloniale aangelegenheden mengt en de beslissing daarin aan zich trekt. Het is waarlijk niet gewenscht dat het Ind. bestuur, hetwelk door zijne financiëele onmondigheid en den tijd die daardoor gevorderd wordt voor elken maatregel, waaraan financiëele gevolgen verbonden zijn. toch al een stimulans tot bizondere activiteit mist, nog verder geremd wordt in zijn doen en laten, doordien een elk, hetzij ambtenaar of particulier, die van dat bestuur zijn zin niet heeft kunnen krijgen, teweeg kan brengen dat het daarover wordt lastig gevallen. Bovendien, tot welk gepeuter daalt een parlement niet af, door zich in te laten met grieven van enkelingen en allerlei zaken van ondergeschikt belang; nog daargelaten, dat het door de zucht om de billijkheid te betrachten wellicht gedreven, juist in hooge mate onbillijk handelt door gehoor te verleenen aan een klein deel der indische geadministreerden, die van de geboden gegenheid om alsnog hun doel te bereiken, weten gebruik te maken, terwijl de groote massa van het volk daartoe wel nimmer zal overgaan, omdat het van een hooger gezag dan dat hetwelk zich in zijne onmiddellijke nabijheid doet gelden, geen, of slechts een zeer vaag begrip heeft. Eene treffende overeenstemming met deze opmerkingen vond ik in een werk over Britsch-Indië, van sir Jhon Strachey (waaruit ik ook verder nog wel een en ander putten zal) waar die schrijver spreekt over het opperbestuur van Britsch-Indië, het zg. Home Government. Ter bestrijding van de meening dat sedert den overgang van het bestuur over Br. Indië uit handen van de O. I. Comp. in die van de Kroon, de inmenging van het Opperbestuur in de inwendige aangelegenheden zou zijn toegenomen, ten detrimente van het gezag der ind. autoriteiten, wordt t. a. p. o. a. verklaard dat nog altijd geldend is te noemen de omschrijving van de opperste directie der Comp., van de hand van J. S. Mill in deze bewoordingen: »Het is niet zoozeer een uitvoerend als wel een beraadslagend college. Het uitvoerend bewind van Indië is, en moet zijn, in Indië zelf gevestigd. De hoofdfunctie van het opperbestuur is niet om de administratie in al hare onderdeelen te regelen, maar om nauwkeurig te onderzoeken en opnieuw te wikken de genomen beschikkingen van het Ind. bestuur; om grondbeginselen vast te stellen en algemeene aanwijzingen te doen die als leiddraad kunnen dienen voor dat bestuur in de toekomst; en om goedkeuring te geven of te weigeren aan politieke maatregelen van overwegend aanbelang, welke aan zijne beslissing worden onderworpen.« (*) Zoo lang het Ind. Gouv. zich er toe bepaalt om de administratie te voeren zonder de kosten van de bestaande inrichting buitengewoon op te voeren, — aldus laat Strachey zich verder uit; — en zonder nieuwe en zware lasten te scheppen, is het daadwerkelijk zoo goed als onafhankelijk in zijne afdoening van de binnenlandsche aangelegenheden. . . . . . Toename van belangstelling in het richtige bestuur van Indië bij de burgers van Engeland, en bij hunne vertegenwoordigers in het Parlement wordt ernstig gewenscht, maar om die belangstelling practisch van nut te doen zijn, moet zij zich met verstand en voorzichtigheid openbaren, en verre blijven van het politieke partijgekrakeel. — Verhoogde belangstelling hier te lande in de koloniën sluit zelfbeperking in de bemoeienis met het zuiver inwendig bestuur van deze niet uit. Het toezicht van de vertegenwoordiging behoeft niet noodwendig preventief te werken; ook repressief toegepast kan het voldoende nuttig en noodig effekt hebben. Naarmate de koloniën zich breeder ontwikkelen, hare hulpbronnen tot ontginning komen, en de behoefte aan voorzieningen op allerhande gebied grooter en dringender wordt, ligt het trouwens voor de hand dat aan haar zeggenschap in eigen huis uitbreiding wordt gegeven. Nemen wij eens aan, dat in deze richting gegaan wordt, zoover als met het recht van toezicht van de wetgevende macht in het moederland maar eenigszins bestaanbaar is te achten, welke duurzame ongewenschte gevolgen zouden dan daarvan wel met reden gevreesd moeten worden? Afscheiding van het Rijk in Europa op den voet van de Vereenigde Staten van Amerika? maar hiertoe zou in alle geval samenwerking van verschillende ind. volken en medewerking van de blanken in Indië van noode zijn; en deze zouden welhaast krankzinnig moeten wezen om tot zulk een stap te besluiten, gegeven de vrijwel niet aan te vechten zekerheid, dat een onafhankelijk Indië nog in een onafzienbare toekomst op geen lang leven zou kunnen hopen! Opeenstapeling van schulden? maar wie zal aan eene kolonie geld leenen, zoolang deze bij voortduring bloot staat aan een ingrijpen van het moederland, telkens wanneer de zaken een ongewenschten loop dreigen te nemen! Verspilling van geld en overdreven nepotiasme? Maar daarvoor zullen de geädministreerden immers zelven spoedig een stokje trachten te steken, wanneer hun, zooals natuurlijk een vereischte zou wezen, stem wordt gegeven in de beschikking over de door hen opgebrachte gelden! Waarlijk, het wil mij voorkomen dat er geen voldoende grond bestaat, om zich van eene zoover mogelijk doorgevoerde zelfstandigheid van het Ind. bestuur, wat de inwendige administratie van het land aangaat, schrikbeelden als de opgesomde e. d. voor den geest te tooveren, en dat de aandacht beter besteed is aan de lichtzijde van het vraagstuk, die hoop geeft, dat de verzwaring van het gevoel van verantwoordelijkheid voor de gevolgen van eigen daden, zal leiden tot een zoo oordeelkundig mogelijk optreden in eigen zaken. Moet het behoud van de koloniën voor Nederland van overwegend belang worden genoemd, — van niet minder gewicht is het voor gene, dat hare betrekkingen behouden blijven met het land waarvan zij ten minste weten, wat zij er aan hebben en onder welks oppergezag zij, mits wij dit met het meeste verstand en beleid laten gelden, tot heil van moederland en koloniën beiden, zeker niet slechter af zijn, zoo al niet beter, dan onder de overheersching van welken anderen staat van blanken ook. Een hoofdvereischte om in de hier aangeduide richting te kunnen voortschrijden is natuurlijk: ontwikkeling van de bevolking, uitbreiding van het onderwijs. Op dezen eisch kom ik straks terug. — Ter tegemoetkoming aan het bezwaar, hetwelk gelegen is in de omstandigheid dat de meeste volksvertegenwoordigers zich moeilijk in de koloniale toestanden kunnen indenken, omdat zij die overzeesche landstreken niet uit eigen aanschouwing kennen; alsook om eene meer gelijkmatige overweging van hetgeen voor de koloniën vereischt wordt, dan waartoe de volksvertegenwoordiging tijd kan vinden, mogelijk te maken, als tegenhanger gedeeltelijk van die van ambtelijke zijde, dringt zich als redmiddel op: de instelling van een kolonialen Raad. Opmerkelijk is het, dat dit denkbeeld toepassing vindt, zoowel bij het beheer van Br. Indië (India council), als bij dat van de Fransche koloniën (conseil supérieur des colonies), naar welke voorbeelden ook door Duitschland is tewerk gegaan met de instelling van een Kolonial-Rat. Ten onzent is een dergelijke maatregel evenzeer reeds ter sprake gekomen. Het gaat echter niet aan, om aan 's lands vertegenwoordiging een afzonderlijk wetgevend lichaam voor de koloniën ter zijde te stellen; en derhalve kan een Koloniale Raad in het moederland wel niet anders dan adviseerende bevoegdheid bezitten, zooals dan ook met dat soort colleges in vorengenoemde vreemde staten het geval is. Als adviseerend college is het echter vrijwel een vijfde rad aan den wagen, in zooverre de behandeling van zaken door zijne instelling weder over ééne schijf meer zou moeten loopen; redenen waarom beperking der bemoeienis van de St. Gen. tot het hoogst noodige en aansturen op autonomie van de koloniën v. z. doenlijk m. i. de voorkeur verdient.

Ik ga thans over tot de bespreking van een ander punt.

Gegeven dat de politieke partijen in het moederland elkander op koloniaal gebied reeds geruimen tijd in vele opzichten de hand reiken, dat althans van de politieke verdeeldheid hier te lande, in Indië geen bizonderen hinder pleegt te worden ondervonden, zou men mogen verwachten, dat, bij de nauwlettende controle die de Vertegenwoordiging op het koloniaal beheer uitoefent, daarin ook groote stabiliteit is waar te nemen. Behalve in de nog altijd niet volkomen bedwongen zucht, om, als het kan, een centje over te houden, behoef ik echter al niet anders dan mijne eigen herinnering te raadplegen, om op menig staaltje van veranderlijkheid van inzichten en beschikkingen te stuiten. Wat mij persoonlijk aangaat, begon de ondervinding op dit gebied eigenlijk al vóór mijn indiensttreden, door de noodzakelijkheid waarin de candidaat-ambtenaren van mijn tijd werden gebracht, om openlijk er op aan te dringen te mogen weten, aan welke examen-voorschriften zij zich zouden hebben te houden; en wat overigens de veranderlijkheid op het stuk van de eischen voor indiensttreding van ambtenaren voor den burgerlijken dienst betreft, daarvan heeft, een tiental jaren geleden de Ass. Res. van Hentsz een relaas gegeven, en beleven wij nog op 't oogenblik symptomen. Laat ik verder kortelijk even een en ander opsommen. Bij de koffiecultuur: afwisselend planten met kuilen op boschgronden, en zonder kuilen op eigen grond van de bevolking; nu wel, dan niet op stomp kappen; veel en weinig schaduw; proeven met dit en proeven met dat, — er mankeerde alleen maar aan, ook met planten in de ruit! — in 't kort haast met elken nieuwen hoofdinspecteur ook andere maatregelen totdat noch planter noch ambtenaar ten slotte meer goed wisten hoe nu eigenlijk gedaan moest of mocht worden. Bij de landrente: al geen heel veel beter tafereel; opdrijving, wanneer in patria meer geld werd noodig geacht; verlaging à tort et à travers wanneer ergens wat bruine broeders op inzinken stonden; belasting van 1/3 der droge velden, of algeheele verwaarloozing van dat object; duikeling van den eenen hoofdinspecteur na den ander, en per slot een verwarring en een chaos, waarin haast niemand meer den weg kon vinden. Bij het inl. onderwijs: nu eens groote royaliteit, tot in het onzinnige, met verstrekking van dure meetinstrumenten die geen sterveling wist te hanteeren; dan weer inperking en huisvesting in bamboezen loodsjes; op de hoofdenscholen nu eens het Nederlandsch als voermiddel, dan weer niet; kweekscholen opgericht en weer weggevaagd. Bij het leger: eerst inl. officieren, daarna niet, terwijl er nu weer over gedacht wordt hun op nieuw plaats in te ruimen. Bij de openbare werken: een te waardeeren drang naar beter werk, maar die uitliep op eene dure en weelderige organisatie, van welke spoedig, om der wille van de zuinigheid, weer moest worden afgeweken. Bij d- posterij: nu eens groote wagens met geregelde postverbinding, dan weer kleine, die de mails niet dan bij gedeelten kunnen overbrengen; eigen postpaarden, die duur waren maar goed, en aannemerspaarden, die weinig kostten, maar dan ook soms van lamheid niet loopen konden. Op agrarisch gebied: hooge of lage canon-eischen, al naar gelang vermeend werd dat het er wel af kon of niet! Eene expeditie naar Flores, die door de heeren in den Haag werd afgekeurd, en eene naar Lombok, die vrij wat meer om 't lijf heeft gehad, doch met welker eindelijk succes men om 't hardst ingenomen bleek! Bij het binnenl. best. nu eens de eisch om schoenen en konsen uit te trekken en in de sawahs rond te ploeteren; dan weer die om vooral waardig op treden, natuurlijk met schoenen en kousen. Mijn lijstje is lang niet volledig, maar elk oudgast kan het voor zich zelf aanvullen. Natuurlijk zijn proefnemingen, vooral op cultuurgebied niet altijd te ontgaan, eischen veranderde omstandigheden dikwijls ook wijziging van bestaande regelingen; brengt elke verbetering uitteraard verandering mede; kortom, niet alles wat ik opsomde valt kortweg af te keuren; doch schrap gerust wat gij meent dat geen gewicht in de schaal legt; op grond van het restant, aangevuld met hetgeen ik verzuimde op te noemen, verwacht ik dan toch nog dat niemand mij zal betwisten, dat er dikwerf op twee gedachten gehinkt is, en er ook tal van ongemotiveerde koersverzettingen zijn voorgekomen in de laatstverloopen kwarteeuw. Het meest treffende voorbeeld levert wel Atjeh. De overweging van dit verschijnsel heeft bij mij wel eens de vraag doen opkomen, of het altijd voldoende vaststond, wat we eigenlijk met onze koloniën voor hebben. De Comp. streefde, zooals bekend is, slechts handelsdoeleinden na. Bestuur was bij haar bijzaak, of liever alleen hulpmiddel ter verkrijging van de grootst mogelijke handelsvoordeelen. Het herstelde Nederlandsche gezag was in den aanvang met de beste voornemens voor bevordering van vrije ontwikkeling bezield, doch de eisch om geld, geld en nog eens geld voor het moederland voerde alras tot een stelsel van exploitatie van den inlander, voor welks uitkomsten tegen het midden der vorige eeuw met schrik de oogen opengingen. Tot zoolang is het duidelijk, dat het doel van ons koloniaal bezit is

(*) Aangezien het hier meer om de woorden van Mill te doen is, dan om het doel, waarmede Strachey hen aanhaalt, zoo doet het er wel niet toe, maar toch wil ik niet verheelen, dat laatstgenoemde met die aanhaling een stout stukje uitpakt, omdat zij geput is uit een geschrift, hetwelk moest dienen ter verdediging van het z. g. „double government" d. w. z. de Court of Directors werkende onder voortdurend toezicht van de Board of Control, ingevolge de regeling voor het opperste gezag onder de Comp. vervat in de India Act van 1834; en in welk geschrift o. a. van eene overname van het oppergezag door de Kroon gezegd werd, dat het regeeren van Indië enkel met behulp van een Secretary of State „zou neerkomen op het zuiverste despotisme, hetwelk in een land als dit kan bestaan; omdat er volstrekt geen voorschrift, zou wezen voor beraadslaging of overleg, behalve dan die welke de Minister zou willen plegen met zijne ondergeschikte ambtenaren, naar wier raad en meening hij niet behoeft te luisteren; en die, zelfs wanneer zulks anders ware, voor de door hen te geven raad of meening, geene aansprakelijkheid zouden dragen".

John Stuart Mill, die van 1823 tot 1852 met werkzaamheden ten behoeve van het Koloniaal Opperbestuur belast is geweest, noemde het zoo goed als onmogelijk, om in eenig Rijk een regeeringsorgaan voor een ander Rijk te vestigen, hetwelk zich voor een goed bestuur van dit laatste sterk zal inspannen; doch, dit dit desideratum niet bereikbaar zijnde, achtte hij de naast goede oplossing, dat een lichaam werd gevormd, hetwelk het minst mogelijke belang zou hebben bij een slecht bestuur, en als zoodanig beschouwde hij dan het „double government". Het is eene uitgemaakte zaak, zoo meende hij ook, dat geen voornemen, hoe ernstig ook, om anderen te beschermen, het veilig of heilzaam kan maken om deze de handen te binden. Alleen door eigen handen kan positieve en duurzame verbetering van levensomstandigheden worden verkregen. (zie het hierna te noemen werk van Romesh Dutt, bl. 182 en 616).

geweest, het behalen van directe voordeelen ten bate van het moederland. Sedert dien is veel vertoon gemaakt met de vaan der bescherming van den inlander tegen willekeur van wien ook, en ontegenzeggelijk heeft eene koersverzetting in die richting plaats gevonden; maar geheel van harte kan men niet zeggen dat het zoo dadelijk gegaan is; het armenzakje van het moederland is nog langen tijd om den hoek komen kijken; en zelfs in den huidigen stond kan niet verklaard worden, dat het besef der verplichting, tot het besturen van Indië niet uitsluitend om onzent, maar minstens evenzeer om zijnentwille, algemeen is doorgedrongen, al zijn er ook onmiskenbare teekenen dat het licht van eene nieuwe periode in ons koloniaal beleid begint baan te breken. Voor het welslagen van welk ondernemen ook, is het noodig dat men zich duidelijk voor oogen stelt welk doel men daarmede wil bereiken; en dat doel eenmaal vaststaande, dient er met vaste hand op aangestuurd te worden. De tijden, dat wij in ons koloniaal beheer door geene vitterijen van vreemden werden gestoord, zijn voorbij; de wereldgebeurtenissen oefenen ook op ons doen en laten in die gewesten haren invloed uit; en wanneer wij ons naar de teekenen des tijds niet richten, loopen wij gevaar, dat ons het heft uit handen wordt genomen. Onder die omstandigheden lijkt de koers die wij te volgen hebben als aangewezen; — is een regime, waarbij op het tegenwoordige geslacht alle lasten worden gelegd, van het nemen van maatregelen, waarvan latere geslachten nog tot in eene verre toekomst zullen profiteeren, — eene wijze van doen die geen enkele staat op den duur kan volhouden, — veroordeeld, en à plus forte raison het gebruiken van de belastingpenningen der ind. geädministreerden anders dan ten hunnen behoeve; — dienen wij al onze krachten in te spannen om in Indië een toestand in het leven te roepen, waarvan getuigd kan worden, niet bloot dat zij niet slechter is dan in andere koloniën, maar beter, zóó, dat wij, uit erkenning daarvan, met reden mogen rekenen op den steun der indische bevolking aan ons gezag, instede van bij voortduring bedacht te moeten wezen op de mogelijkheid van hare afvalligheid; — hebben wij ons voortaan tevreden te stellen met de indirecte voordeelen van ons koloniaal bezit, en de waarde welke ons dit als mogendheid verleent. Bestaat er overeenstemming van meening dat wij in deze richting werkzaam moeten zijn, dan is een voorname eisch, dat de inl. bev. in het algemeen, en hare intelligentste vertegenwoordigers in het bizonder, worden opgeleid tot een beter begrip van de strekking onzer bestuursmaatregelen, door verdere verbreiding en vervollediging van het inl. onderwijs. Een kleine tweetal jaren geleden heb ik in eene brochure eenige opmerkingen ingelascht nopens den stand van dat onderwijs. Daarbij ben ik tot de slotsom gekomen dat op Java en Madoera op ult°. 1900 nog slechts 0.63 °/₀ van het aantal inl. jongens lager onderwijs genoot op gouvernements of particuliere scholen. Sedert zijn wij weer een stapje vooruitgekomen; doch de vooruitgang is vergelijkenderwijs van zoo weinig aanbelang, dat wanneer de pas niet belangrijk versneld wordt er nog ettelijke decenniën kunnen verloopen alvorens het aantal schoolgaande jongens in eenige bevredigende verhouding tot het totaal aantal aanwezige jongelingen zal staan. En van de meisjes is het maar beter heelemaal niet naar een percentage voor de onderricht genietende te zoeken, daar haar aantal, luidens bijlage M. van het jongste K. V., niet eens volledig bekend is, en v. z. opgaven beschikbaar zijn, belachelijk gering moet genoemd worden. Overweging verdient hierbij wel, *dat het ongewenscht mag genoemd worden, langer dan onvermijdelijk is, den overgangstoestand te doen voortduren*, die noodwendig moet doorgemaakt worden, wanneer men een geheel volk eenige jaren in ontwikkeling vooruit wil brengen. Het vraagstuk der uitbreiding van het inl. ond. is reeds aan de orde gesteld en ik wil volstrekt niet verdacht worden voorbij te zien, wat reeds ter zijner afdoening is gedaan of in overweging genomen. Ik meen echter, met het oog op de verspreiding van het hier gesprokene in ruimer kring dan die van uwe vereeniging, van de gelegenheid gebruik te moeten maken, om nadruk te leggen op het zelfbedrog, hetwelk schuilt in de meening, dat men op den duur het beste vaart bij eene taillable et corvéable à merci gehouden bevolking. Een ras, hetwelk van vader op zoon voortdurend onder voogdijschap wordt gehouden, moet ten slotte alle energie, alle initiatief verliezen. Hoe wil daaruit ooit eene welvarende maatschappij groeien? Wie, die in Indië geweest is, heeft niet de bezwaren ondervonden, voortspruitende uit de onkunde en onwetendheid van den inlander? Particulieren, die eene of andere onderneming willen vestigen, moeten beginnen met al hun personeel op te leiden en aanvankelijk soms met belangrijke kosten daarvoor lieden van elders ontbieden. Ambtenaren hebben den grootsten last met het begrijpelijk maken van gegeven bevelen en het ingang doen vinden van nieuwe regelingen. De tijden zijn in de laatste 3 à 4 decenniën grootelijks veranderd, maar de hoofden zijn nagenoeg van hetzelfde gehalte gebleven; er is geen of geen voldoende moeite gedaan om hen voor de zich ontwikkelende nieuwe toestanden berekend te maken. (Ik heb hier natuurlijk bijzonderlijk het oog op Java). Het is de vloek van het cultuurstelsel en zijne nawerking, die zeker voor een goed deel oorzaak zijn geweest, dat tegen het inwijden van 's lands zonen in de geheimen van ons bestuursorganisme werd opgezien. Hoe geheel verschillend zou anders de staat van zaken kunnen zijn, indien wij thans reeds konden beschikken over een corps inl. ambtenaren, vertrouwd met onze wetgeving en onze opvatting van de bestuurstaak.

(*Wordt vervolgd*).

West-Indische Berichten.

Suriname. Op wetgevend gebied valt melding te maken van eene ontwerp-verordening, waarbij de retributie voor balata voor 1906 weer op 5 cents per gewonnen kilogram wordt gesteld en van het gunstig verslag door de Staten uitgebracht op het ontwerp, waarbij de invoer van olie als brandstof van rechten wordt vrijgesteld.

Wat het eerste ontwerp aangaat hebben de Staten ook reeds met bekwamen spoed verslag uitgebracht. Hierbij werd de wensch te kennen gegeven om de geheele retributie te doen vervallen met het oog op den lagen prijs van het product, terwijl nogmaals werd aangedrongen op kleinere concessiën voor balata-ontginning, waartegen anderzijds werd aangevoerd, dat balata-ontginning slechts op grootere concessiën loonend kan zijn. Overigens vond het ontwerp instemming bij de Staten. Het gaat dit jaar met die industrie een treurig gangetje. In 1904, toen ook al slapte aan den winkel was, werd in de eerste tien maanden nog een bedrag van f 48,000 aan concessierecht geïnd, verleden jaar nog slechts f 15,000 — de raming van f 65,000 voor het heele jaar 1905 blijkt dan ook veel te hoog te zijn geweest.

En de andere middelen willen ook maar niet de hoogte in, behalve de geneeskundige belasting, die in October met 'n opbrengst in die maand van f 11,500 bijna het geraamde peil bereikte. We voorzien voor het najaar weer booze gezichten in ons Parlement, wanneer een verhooging der begrooting voor 1905 wordt gevraagd.

Niet al te vriendelijk zal ook hier en daar in de kolonie, de anti-concubine-circulaire van den nieuwen Gouverneur zijn begroet. Deze »historische gebeurtenis« voor de *Surinamer* zal wanneer de toestand in de kolonie is, zooals dit blad voorstelt, menigeen een uurtje van pijnigend zelfverwijt brengen.

Moge den ambtenaar-zondaar uit het »mohammedaansch- of heidentijdperk« der kolonie evenwel de gelegenheid worden gelaten zich te bekeeren.

Ook de Zondagsrust is op het oogenblik een der *topics of the day* in de kolonie. De bepalingen daaromtrent bestaan, doch werden niet nageleefd; — de oplossing komt ons nog al eenvoudig voor, tenzij de praktijk mocht hebben uitgewezen, dat aan de naleving onoverkomelijke bezwaren verbonden zijn. Dat zal men in de kolonie zelf het beste weten.

De »*Vereeniging voor den grooten landbouw*" heeft wederom vergaderd te Paramaribo. Verschillende onderwerpen kwamen daarbij ter sprake:

De inspecteur van den landbouw, *Dr. van Hall*, deelde mede, dat de bestelling van Heveazaad op Ceylon niet was uitgevoerd en daar thans het zevenvond gevraagd werd van den oorspronkelijken prijs van het zaad. Ter vergadering werd vrij algemeen — op ééne onderneming na — goedgekeurd het voor de aanschaffing van zaad bestemd bedrag daartoe ter beschikking te blijven stellen. Wij achten het evenwel ten zeerste de vraag, of aan de nieuwe bestelling gevolg zal worden gegeven. In de *Straits Times* van 19 Nov. ll. lezen wij dat de rubber-planters van Ceylon en de gefedereerde maleische staten bij de betrekkelijke besturen hebben aangedrongen op de instelling van een prohibitief recht op den uitvoer van Hevea-zaad. Zij hebben de spits afgebeten en willen nu ook zooveel mogelijk verdere concurrentie tegen gaan. Weer 'n staaltje van angelsaksische mededeelzaamheid — eerst het verbod op den uitvoer van Sea-island-katoenzaad in Amerika en nu wellicht een op Hevea-zaad in Ceylon en op het schiereiland Malakka.

Zit achter het gereede ingaan op Jamaica op het verzoek uit Suriname om *Gros-Michel*-planten misschien niet iets? Wij moetèn erkennen, dat het vasthouden van Dr. van Hall aan deze soort als de meest gewenschte voor de bacove-cultuur eenigermate geruststellend werkt, daar wij weten, dat door den Cultuur-tuin desbetreffende proeven ook wat verzending aangaat, zijn genomen. Maar we kunnen toch eenige bezorgdheid dienaangaande niet onderdrukken, nu in de genoemde vergadering gevallen van spoedig bederf der Gros Michelbananen werden ter sprake gebracht. Wij denken hierbij aan het waarschuwend woord van het *Journal d'Agriculture Tropicale*, waarvan we onlangs melding maakten, strekkende om het fiasco van deze bananensoort op de engelsche markt te belichten. Wij meenen dus, dat het zeer wel gezien is niet alles op ééne kaart te zetten — die van de Gros-Michel — maar ook andere soorten aan te kweeken.

De Nederlandsche Handel-Maatschappij en de West-indische Mail bleken niet ongenegen om zich resp. met afzet en vervoer te belasten, zoodat eene groote zorg uit den weg geruimd staat te worden bij de aanstaande onderhandelingen met die corporatien.

Een andere zorg is nog het voor een grooten export noodige product te verkrijgen. De geringe animo onder de planters om van den aangeboden gouvermentssteun gebruik te maken, bleek gegrond te zijn op de vrees, dat het gouvernement den baas zou spelen over de te steunen ondernemingen. Die vrees werd door Dr. van Hall ter vergadering weggenomen, nadat nog de administrateur van finantiën aan de vergadering had medegedeeld, dat het bestuur verzocht, zich door de planters drie vertegenwoordigers te zien toegevoegd. Door de vergadering werden als zoodanig aangewezen de heeren *P. M. Nahar*, *F. C. Curiel* en *S. H. Gonggrijp*. Deze heeren zullen met de bestuursdeskundigen het algemeene werkplan opstellen, waarnaar in algemeene trekken, naar omstandigheden te wijzigen, de bacove-cultuur zal worden aangepakt. De bedoeling is er naar te streven tweemaal 's jaars te oogsten, zoodat het product aan de markt kan worden gebracht wanneer daarvoor de beste prijzen te bedingen zijn, in de maanden Maart tot en met Juni, en October tot en met December.

Curaçao. Den 3en December ll. werd te Willemstad het gouden jubileum van het *Sint-Elisabeths-Gasthuis* met passenden luister gevierd, en het deed ons goed te ontwaren dat allen om strijd zich beijverden om aan die hoogst nuttige instelling, en den daar in den dienst der menschenliefde verrichten arbeid hulde te bewijzen. Voor de zusters, die er hare moeilijke taak met liefde en zelfopoffering vervullen, moeten de betoonde vele blijken van aanhankelijkheid der bevolking een heerlijke, welverdiende belooning zijn geweest voor haar werken.

Heel wat consternatie is op Curaçao teweeggebracht door de ontvluchting van vier, tot langjarige gevangenisstraf veroordeelde boosdoeners, waaronder één vierdubbele moordenaar. De menschen schijnen in een holle zee er in te zijn geslaagd, om in een kanoe, die feitelijk slechts voor twee personen was ingericht, naar Venezuela over te steken, waar ze evenwel te Coro werden aangehouden, om waarschijnlijk weer naar Curaçao te worden overgevoerd.

De boeven hadden misschien wel vast gerekend op de ontstemming in Venezuela tegen de kolonie en verwacht dat het uitschot hier ginds welkom zou wezen, maar daarin hebben ze zich vergist. Of Venezuela ook zonder de herstelde betrekkingen met de kolonie aan zulke luitjes gastvrijheid zou hebben verleend valt echter te betwijfelen.

Wat de betrekkingen tusschen Venezuela en de kolonie aangaat, is mede te deelen dat de consulaire vertegenwoordiger van Columbia door Venezuela werd aangewezen en door het bestuur toegelaten als vertegenwoordiger dier republiek, en onmiddellijk kon overgaan tot het uitklaren naar Venezuela van eenige zeilschepen.

De koloniale ontvangsten schijnen niet al te zeer te hebben geleden van den druk der tijden. Op het hoofdeiland bedroegen deze in de eerste tien maanden van 1905 omstreeks f 13000 meer dan in het overeenkomstig tijdperk van 1904.

Van Vreemde Koloniën.

Madagaskar. Met het oog op de, den 16en dezer door den heer van Vollenhoven, van de Ecole Coloniale te Parijs, in het Indisch Genootschap te houden voordracht over het fransche bestuur in deze kolonie, komt het ons niet van belang ontbloot voor hieronder in extenso op te nemen het schrijven van den franschen minister van koloniën Clémentel van den 25sten December ll., waarin de aan den nieuw opgetreden gouverneur-generaal Angagneur verleende instructiën zijn vervat. Het schrijven luidt als volgt:

Mijnheer de Gouverneur-Generaal!

»In de gesprekken die ik met U heb gevoerd voor Uw vertrek naar de kolonie, waarvan het bestuur u door de regeering der Republiek is toevertrouwd, heb ik de eer gehad u mijne denkbeelden te doen kennen betreffende de door u op het Groote Eiland te volgen algemeene politiek. Bij dit schrijven stel ik mij voor die denkbeelden nader uit een te zetten; de uitgebreide volmachten, die u door de voorschriften zijn geschonken, zullen u in staat stellen de geschikte middelen vast te stellen om de doeleinden te gebruiken, die ik u zal hebben gesteld. Het ligt in werkelijkheid verre van mij om in uwe bevoegdheden te treden ten aanzien van de te nemen beslissingen. Ik heb herhaaldelijk betoogd dat de rol van het centraal bestuur der koloniën niet anders kan zijn dan een controleerende; ik meen dat die contrôle voortdurend behoort te wezen om doel te treffen. Maar ik ben overtuigd dat de locale autoriteit alleen beschikt over de inlichtingen en middelen noodig om de maatregelen te nemen, die het meest er toe zullen bijdragen om de ontwikkeling te verzekeren van de kolonie, waarover zij het bestuur voert. Die beginselen zijn op Madagaskar steeds toegepast. Generaal Gallieni heeft de moeilijke taak aanvaard om dat uitgestrekte gebied te organiseeren, heeft nimmer opgehouden het meest volkomen vertrouwen te bezitten van de opvolgende ministers van koloniën, en het is aan die volmaakte overeenstemming van gedachten te danken, dat de kolonie zich geleidelijk in progressieve mate heeft kunnen ontwikkelen, dat de invoering van het fransch gezag zonder overhaasting maar ook zonder tegenslagen heeft kunnen plaats hebben, en dat na de tien jaren ter nauwernood van de fransche occupatie wij niet alleen kunnen bevestigen dat de pacificatie van het eiland is voltooid, maar ook dat de moreele verovering in progressieve mate plaats heeft.

Uw voorganger heeft de grondslagen gelegd voor eene bestuursorganisatie, die men als blijvend kan beschouwen. Een uitgebreid algemeen bestuur centraliseert te Tananarive de verschillende diensten en verzekert de betrekkingen met de verschillende provinciën. Deze zijn op oordeelkundige wijze over 't eiland verdeeld, rekening houdende zoowel met het verschil in rassen onder de inlandsche bevolking als met overwegingen van geographischen aard ter vergemakkelijking van het onderling verkeer. Het zal aan u zijn om na te gaan of geen vereenvouding kan worden aangebracht in de functionneering der verschillende organen.

Zoo zult u zich te Tananarive de vraag hebben te stellen of het niet mogelijk zou wezen verschillende diensten samen te voegen, waardoor een zeker aantal dienstchefs zouden kunnen komen te vervallen.

U zult mij voorstellen doen betreffende den dienst der contrôle en zijne verrichtingen. Het komt mij voor dat de bestaande instelling niet aldus moet blijven gehandhaafd. 't Is moeilijk aan te nemen dat de opmerkingen van een permanent inspecteur eenige autoriteit kunnen hebben, wanneer de functionaris aan den gouverneur-generaal ondergeschikt is, anderzijds zou men zich nog minder een, van den gouverneur-generaal onafhankelijken inspecteur kunnen voorstellen, wat tot voortdurende conflicten aanleiding zou geven.

Wat de provinciën betreft zult u dadelijk de vervanging van het militair door het civiel bestuur moeten

ter hand nemen in die provinciën, welke nu nog geheel of ten deele aan militairen zijn toevertrouwd. De pacificatie van Madagaskar is voltooid: indien partieele opstanden nog mogelijk zijn, is het waarschijnlijk, dat bestuursambtenaren met het land vertrouwd die beter zullen weten te voorkomen en te onderdrukken dan officieren, die slechts kort in de kolonie verblijven en daar zelden terugkeeren. Het behoud van een zoo groot aantal militairen in civiele betrekkingen, meestal uit de koloniale kas betaald, is eene soort vermomde bijdrage aan het moederland en bijgevolg in strijd, zooal niet met de letter, dan toch met den geest van de wet van 1900. Ik verzoek u dus om de noodige maatregelen te nemen, opdat de officieren thans in civiele betrekkingen geplaatst binnen den kortst mogelijken tijd ter beschikking van den minister van oorlog worden gesteld.

Misschien ware er ook aanleiding na te gaan of het uur niet gekomen is om aan het gouvernement van Madagaskar de Komoren toe te voegen. De banden die deze eilanden met Madagaskar verbinden zijn onbetwistbaar. Het centraal gezag zou er bij winnen; het thans uitsluitend te Parijs uitgeoefende toezicht is onvoldoende en de Komoren zouden niet nalaten onmiddellijk voordeel te trekken uit de vereeniging met Madagaskar, want zij zouden mede genieten van de op het Groote eiland ingestelde algemeene diensten. Ik heb naar de Komoren eene commissie gezonden met opdracht om mij over de mogelijkheid der vereeniging met Madagaskar te rapporteeren.

Ik geloof verder dat het oogenblik gekomen is om aan de provinciën meerdere zelfstandigheid toe te kennen. Uw voorganger heeft reeds in dien geest maatregelen getroffen, waaraan ik niet geaarzeld heb mijne volle goedkeuring te hechten. Generaal Gallieni heeft in hooge mate een beroep gedaan op de inlandsche ambtenaren; hij heeft zooveel mogelijk hunne medewerking gezocht, voor de werken in de provincie; hij heeft verder de opbrengst van eene hulpbelasting aan de provinciën gelaten, waar zij werd geind.

Onlangs verzocht ik u deze decentralisatie voort te zetten door het scheppen van provinciale budgetten. Ik hecht aan deze hervorming de grootste waarde; hoe goed de bedoelingen der autoriteiten te Tananarive mogen zijn, is toch steeds te vreezen dat ten bate van de hoofdplaatsen wordt geadministreerd; er is overigens geen beter middel om de activiteit en het initiatief der gewestelijke ambtenaren op te wekken dan door hun de beschikking te geven over een deel der daar geinde belastingen, en het is uit de wijze waarop die gelden worden gebruikt het zuiverst af te leiden, wat de ambtenaar waard is.

De instelling der provinciale budgetten heeft in de verschillende landen van Indo-China de beste resultaten gegeven. In Senegal zijn ze met succes toegepast; er is geen enkele reden om aan te nemen dat de proef niet even bevredigende resultaten zou opleveren op Madagaskar. U behoudt natuurlijk geheel het initiatief, zoo om de provinciën aan te geven, waar de proef zal kunnen worden genomen, als ter bepaling van den aard der hulpbronnen, waaruit die budgetten moeten worden gevoegd; ik sta er evenwel op dat het gewestelijk bestuurshoofd voor de vaststelling der uitgaven den raad der notabelen inwinne, opdat de inboorlingen worden geroepen om zich uit te spreken over het nut der voorgenomen werken. Ik vestig in het bijzonder uwe aandacht op de gemeenten op het groote eiland. Ik sta volstrekt niet vijandig tegenover het beginsel zelf van het scheppen van gemeenten; alle maatregelen van decentralisatie moeten worden aangemoedigd. Maar ik acht dat de gemeenten in eigen behoeften moeten voorzien. In de stedelijke agglomeratiën vindt men de grootste fortuinen; daar woont een groot deel der ambtenaren, die in de kolonie evenmin moeten worden vrijgesteld van de belastingen als in het moederland. Ik verzoek u er de hand aan te houden dat de gemeenteraden rond komen zonder bijdragen; zij moeten om daartoe te geraken òf hunne uitgaven beperken, of nieuwe hulpbronnen zoeken; maar zij moeten niet meer worden onderhouden door de vrijgevigheid van het koloniaal budget.

U weet dat mijn departement zich herhaalde malen heeft beziggehouden met het fiscaal régime op Madagaskar. Mijn voorganger had b.v. onder voorbehoud en voor één jaar slechts, de besluiten van 30 October 1904 goedgekeurd, waarbij de last van den belastingbetaler aanmerkelijk werd verzwaard. Op mijn aandringen had generaal Gallieni opnieuw aan de commissie voor fiscale hervormingen de vraag voorgelegd betreffende eene herziening der belastingen. Ik verzoek u die commissie op te dragen haren arbeid te bespoedigen en mij vervolgens, alvorens ze provisoir van kracht te maken, de ontwerpen voor te leggen betreffende eene definitieve regeling van het belastingstelsel der kolonie.

De inlander is arm en zoo hij sedert onze occupatie onbetwistbaar grootere veiligheid geniet dan te voren, schijnt het dat zijn rijkdom integendeel niet heeft toegenomen.

Sedert 1901—1902 is de opbrengst der belastingen, die van het openbaar vermogen een denkbeeld schaffen, onmerkbaar toegenomen; het is uitsluitend het hoofdgeld dat de koloniale budgetten heeft doen aangroeien; daarin ligt een gevaar; ik heb dan ook niet geaarzeld om voor dit jaar het hoofdgeld met 800000 franken te verminderen. U weet dat ik bovendien bepaald heb dat de belastingen op huizen en rundvee elk met 300000 franken moeten worden verminderd. Het zal aan u zijn om in de voorstellen die u mij zult hebben doen te toekomen uw oordeel te kennen te geven over het behoud dier verschillende belastingen zoowel als over de hoegrootheid.

Maar afgezien van de waarschijnlijkheid dat betere tijden voor de kolonie en het koloniaal budget zullen aanbreken, zult u hierop niet moeten wachten voor een algeheele wijziging in het gebruik der koloniale gelden.

In een vorig schrijven, het budget van 1906 inzonderheid betreffende, had ik de gelegenheid u te dien opzichte nauwkeurige en formeele aanwijzingen te geven; ik heb de uitgaven onder de verschillende hoofden met 1.400000 franken verminderd en alle uitgaven voor het personeel teruggebracht tot de cijfers voor 1904. Ik heb verder de uitgaven voor het transport en subsidiën tot meer redelijke grenzen teruggebracht; ik verzoek u er de hand aan te houden dat dit budget juist worde uitgevoerd, en dat de daarop voorkomende credieten niet worden overschreden.

In het algemeen zult u de mogelijkheid hebben na te gaan om eene verdeeling van de uitgaven te bewerkstelligen, waardoor aan de provinciën een grooter aandeel gelaten wordt uit de belastingen, die er worden geind. Er bestaat te Tananarive een heele serie van diensten, waarvan de instelling voorbarig was; het zal aan u staan die af te schaffen, te vereenvoudigen of samen te voegen, ten einde de centrale bestuursuitgaven tot het strikte minimum te beperken.

Ik verzoek u om methodisch en oprecht de inventarisatie der rijkdommen van Madagaskar te doen ter hand nemen. Men heeft nu eens van den bodem dan weer van den ondergrond groote verwachtingen gekoesterd; de exploratie der kolonie is thans genoegzaam gevorderd om het mogelijk te maken een bepaald oordeel te hebben over de waarde van het Groote eiland. Het natuurlijk gevolg van dat economisch onderzoek zal de uitwerking zijn van een program van ontginning der hulpbronnen.

U zult zich in de eerste plaats hebben bezig te houden met de mogelijke ontwikkeling van den landbouw op Madagaskar.

Men heeft het in het groot en in het klein beproefd; noch het een, noch het ander schijnt tot aanmoedigende resultaten te hebben geleid. De militaire kolonisatie, door uwen voorganger beproefd, kon niet bestaan zonder voortdurende subsidiën en heeft niet de vlucht genomen, die men zich voorstelde. Anderzijds zijn de uitgestrekte terreinen, aan een zeker aantal concessionarissen uitgegeven, in woesten staat gebleven, de meesten dezer hebben geen enkele der verplichtingen nagekomen, hun bij de concessie gesteld; ik kan zulk een staat van zaken niet gedoogen; u zult mij wel een gedetailleerd rapport willen doen toekomen over den door de groote concessionarissen verrichten arbeid, een zoo juist mogelijk overzicht geven van de, in die ondernemingen gestoken kapitalen, van de aangebrachte verbeteringen en de gemaakte vorderingen.

De veeteelt zal anderzijds uwe aandacht gelden. Gedurende het bestuur van uwen voorganger zijn interessante proefnemingen gedaan om de runder-, paarden- en schapenrassen van Madagaskar door kruising te verbeteren. Het is mogelijk dat de groote onbebouwde oppervlakten op het Groote eiland, die zich minder voor den landbouw schijnen te eigenen, daarentegen uitstekend voor de veeteelt passen; ik stel er prijs op, om ten deze zoo volledig mogelijk te worden ingelicht.

Maar, het schijnt zeker dat gedurende de eerste jaren de ondergrond het voornaamste contingent zal leveren voor de uitvoeren van Madagaskar. De ontwikkeling der goudindustrie op het Groote eiland is zeer bevredigend, en de ontdekking van de eerste goudaders geeft aanleiding tot zekere hoop voor de toekomst. Het is in overeenstemming met u, dat ik het jongste decreet heb uitgewerkt, waarbij de voorwaarden zijn vastgesteld voor de ontginning der goud-afzettingen in de kolonie. De meest uitgebreide bevoegdheden zijn u, ook bij deze, gelaten bij de toepassing van het besluit; ik ben er zeker van dat de maatregelen door u te nemen in ruime mate rekening zullen houden met de particuliere belangen, zonder aan de rechten der kolonie te kort te doen.

De ontwikkeling der middelen van verkeer zal methodisch en met kracht worden doorgezet. Bijna alles moet nog in dit opzicht worden gedaan. De nieuw ingestelde provinciale budgetten zullen de lasten kunnen dragen van den aanleg van een wegennet ter verbinding van de dorpen met de gewestelijke hoofdplaatsen. Maar ten laste van het algemeen budget zullen de kosten komen van de verbindingswegen tusschen de verschillende centra van het eiland. Tot nu toe bleef de aandacht van den dienst der openbare werken in de kolonie uitsluitend beperkt tot den spoorweg; ik zal de noodzakelijkheid van deze onderneming, die een gemakkelijken toegang tot de hoogvlakten zal verschaffen, niet ontkennen; maar de reusachtige werken, die de aanleg van dezen weg heeft noodig gemaakt, hebben de koloniale financiën zeer bezwaard. U zult wel, zoodra u daartoe in staat zult zijn, mij zoo juist en gedetailleerd mogelijk inlichtingen willen doen toekomen over de wijze, waarop de spoorweg is aangelegd, over de financieele offers, die nog noodig mochten zijn, en over het verkeer dat kan worden verwacht.

De wegen, irrigatiewerken enz. zullen uit het gewone budget moeten worden bekostigd; die werken zijn onmisbaar, er is dus dringende noodzaak om alle overdadige uitgaven te beperken, ten einde zoo spoedig mogelijk een begin te kunnen maken met de noodige werken.

Teneinde de maatschappelijke ontwikkeling der malgassische volkeren te verzekeren zal het u genoeg zijn de beginselen de uwe te maken, door Generaal Gallieni op Madagaskar toegepast.

Uwe eerste zorgen zullen er op gericht zijn, om de wederbevolking van het eiland te verzekeren door de werken van bijstand te ontwikkelen, door uwen voorganger ingesteld. Wij zijn zoo gelukkig in de kolonie eene bevolking aan te treffen, in intelligentie verre verheven boven die van andere deelen van Afrika. De Hovas en Betsileos in het bijzonder hebben onbetwistbare goede eigenschappen. Het is uw plicht de ontwikkeling dier rassen te bevorderen, want ten slotte is het de inlandsche bevolking, die den rijkdom eener kolonie uitmaakt.

De beperkte credieten, waarover generaal Gallieni beschikte, waren het uitsluitend, die hem verhinderden het aantal scholen op Madagaskar in die mate te vermeerderen als door hem gewenscht werd, maar het elementair zoowel als het vakonderwijs zijn er georganiseerd met een juiste opvatting van de behoeften. Ik kan u slechts aanbevelen om aan het openbaar onderwijs zooveel geld te besteden als de financieele toestand der kolonie u zal toelaten daartoe te bestemmen. Uw voorganger heeft op gelukkige wijze de beginselen van de politiek der samenwerking in toepassing gebracht door een groot aantal inboorlingen bij de verschillende diensten op te nemen. Het verwondert mij evenwel, dat het aantal europeesche ambtenaren gelijk met dat der inlandsche beambten is toegenomen. Ik vermeen dat inzonderheid in de inferieure betrekkingen, deze laatsten zeer wel de europeesche ambtenaren zouden kunnen vervangen; u zoudt mij verplichten door mij te dien aanzien uw oordeel te kennen te geven en door te onderzoeken of het dan niet mogelijk zou wezen om een zeker aantal beambten ter mijner beschikking te stellen voor den dienst in andere koloniën.

Resumeerende, is er volstrekt geen sprake van eene wijziging in de richting onzer politiek op Madagaskar. In nog jonge landen, niet gewoon aan onze autoriteit, is stabiliteit een der eerste vereischten en bij primitieve, achterlijke volkeren wekken veranderingen eer wantrouwen dan nieuwsgierigheid.

De inlichtingen, die wij omtrent het Groote eiland bezitten, toonen dat de vruchtbaarheid niet bijzonder groot is en zijn rijkdom beperkt.

Anderzijds is de oppervlakte onmetelijk, de bevolking spaarzaam; werken zijn onmisbaar; het is slechts door een bestuur tegelijk streng en onvoorzichtig, dat men de noodige middelen zal vinden voor die werken; ik reken op uwe vastberadenheid om dat doel te bereiken en op Madagaskar het beschavingswerk voort te zetten, zoo gelukkig ingezet door uwen voorganger.

Boekbespreking.

Van den uitgever *J. B. Wolters* te Groningen ontvingen wij ter recensie de drie eerste afleveringen van het werk van den heer *T. J. Bezemer*: **»Door Nederlandsch-Indië«**, dat door zijn smakelijken vorm, mooien druk en bizonder fraaie illustraties, reeds op den eersten blik aantrekt.

Het is een zeer verblijdend teeken van onzen tijd, dat verscheidene aanbevelenswaardige boeken betreffende onze Indiën ongeveer tegelijk het licht zien en gereedelijk hun weg onder het groote publiek vinden; dit kan niet anders dan mede *ons* doel: *het opwekken van algemeene belangstelling voor de Nederl. Indiën* in de hand werken. Om alleen van O. Indië te spreken, kwamen o. a. de laatste maanden, behalve eene vertaling in prachtuitgave van *»Facts and Fancies about Java«*, van *Aug. de Wit*, een standaardwerk als van *Dr. H. Blink*, en deze afleveringen in den handel, die, ieder op eigen terrein, toch in dezelfde richting werken. De heer *J. F. Niermeyer*, die een inleiding bij het werk van den heer Bezemer geeft, eindigt ook met de woorden:

»Zoo ontstond een boek, dat — schijnbaar wat heterogeen van vorm, maar juist daardoor vol afwisseling — gewis in staat is de koloniën in het moederland beter bekend te maken, en door die kennis gewaardeerd. Aanschouwing en studie vereenigd, geven hier een bonte reeks van tafereelen, zeer geschikt om de belangstelling blijvend te prikkelen en om, juist door hun variatie, een afspiegeling te geven van de werkelijkheid in dat grootsch geheel, zoo vol verscheidenheid.«

Wij kunnen de verzoeking niet weerstaan, om, als een voorbeeld van den onderhoudenden, humanitairen toon, die het werk beheerscht, hier een paar bladzijden daaruit aan te halen:

»De eigenaardige Atjehsche verhoudingen brengen mee, dat de moeder zich veel meer met de kinderen bemoeit dan de vader, zoodat vanzelf de liefde voor haar zich 't sterkst zal doen gevoelen. Een treffend voorbeeld werd daarvan door Dr. Jul. Jacobs medegedeeld.

»Het was op den 4den Juli 1879 dat de kolonne onder den Luitenant-kolonel Gerlach de kampong Lampey in de XXVI Moekims binnenrukte, om daar haar bivak op te slaan. Met achterlating van al hare bezittingen was de bevolking gevlucht, waarvan door de soldaten gebruik gemaakt werd om alle huizen te doorsnuffelen en voorwerpen van waarde mede te nemen. (*sic!*)

»Weldra meldde zich een inlandsch korporaal, aan het hoofd van eenige inlandsche soldaten, bij den Overste aan en verhaalde, dat zij een krijgsgevangene hadden; en tegelijk werd een Atjehsche knaap, de handen op den rug vastgebonden, voor het front gebracht.

»Het was een jongen van naar schatting 11 à 12 jaar, voor een Atjeher uiterst blank en met een open gezicht; hij zag, zooals te begrijpen is, bleek, wijl hij niet wist wat zijn lot zoude zijn.

»De Overste gaf dadelijk last, hem van zijne banden te bevrijden, en liet hem van een tolk ondervragen, waarom hij niet met de anderen was gevlucht. Hij antwoordde, dat zijne moeder zwaar ziek was, en dat hij haar niet aan haar lot konde overlaten; zij zelve was toch te zwak om hare legerstede te verlaten. Wat men met hem ook wilde doen, zoo zeide hij, was hem onverschillig, doch hij verzocht, dat in ieder geval order werd gegeven, dat de soldaten, die bezig waren het huis te plunderen, zijne zieke moeder niet aanrandden.

»»Onmiddellijk gaf de Overste aan een officier last om het huis te doen ontruimen, terwijl ik order kreeg, de zieke vrouw te gaan zien en zoo noodig onder behandeling te nemen.

„„Toen wij in het huis kwamen, was dit bereids leeggeplunderd en vond ik het beter de zieke, een vrouw van middelbaren leeftijd, over te brengen naar een huis meer in de nabijheid van het bivak, om haar later in de ambulance ter verpleging op te nemen. Zij werd dan ook in een m eegebrachte *tandoe* (draagbaar voor zieken) gelegd en naar het hoofdkwartier gebracht. Intuschen was het aan het licht gekomen, dat de zieke eene zuster was van den in 1873 overleden laatsten Sultan van Atjeh, en dat bij haar een groote waarde aan preciosa door de soldaten was buitgemaakt. De vrouw, een door koortsen uitgeput schepsel, had men intusschen vóór het hoofdkwartier op een uit een kamponghuis gehaalde bultzak neergelegd en de knaap ging bij de komst zijner moeder onmiddellijk naast haar op zijne knieën neerhurken en vatte haar hand; geen van beiden wist natuurlijk wat met hen zou gebeuren. Ik haalde uit de ambulancekist een medicijnkopje, vulde dat met eene chinineoplossing en beduidde de patiente dit te drinken; zij weigerde halsstarrig en sprak iets tot haar zoon; zooals de tolk mij later meedeelde, zeide zij, dat ze thans vergiftigd zoude worden. De knaap had evenwel blijkbaar èn in den Overste, èn in mij vertrouwen gekregen; ten minste, hij nam mij het medecijnkopje af en drong er bij zijne moeder op aan het leeg te drinken, doch zij bleef weigeren, bewerende, dat het vergif was.

„„Na een kort talmen, gedurende welken tijd hij mij, die aan de andere zijde der zieke zat nedergehurkt, en den Overste beurtelings met een goedig, vriendelijk gelaat, dat nog bleeker was dan te voren, had aangekeken, nam hij het hoofd zijner moeder in zijn linkerarm, wendde haar zoo, dat zij hem moest aanzien, sprak een paar woorden tot haar, keek mij nog eens met een doordringenden blik aan, die mij ongeveer vertolkte: „ik wil u vertrouwen, of voor mijn vertrouwen sterven!" en dronk in ééne teug den bitteren inhoud van het kopje ledig. Hij beduidde mij daarop, het kopje nogmaals te vullen en gaf haar den inhoud te drinken, hetgeen zij toen niet meer weigerde.

„„Zou het woord kinderliefde onder heerlijker symbool terug te geven zijn dan dit? Is die scène, die daar te midden van het ruwste krijgsrumoer werd afgespeeld, niet overwaard door een onzer beste schilders op doek gebracht te worden?

„„Toen ik den Overste, die dit geheele tooneel, op den boomstam zittende, had gadegeslagen, aanzag, rolde er iets vochtigs over zijn wang in den knevel, en ik had gedurende geruimen tijd moeite, een woord uit te brengen. Ik drukte den knaap de hand . . . . of hij mij begreep weet ik niet. Doch zijne moeder, die inmiddels in onze nabijheid onder dak was gebracht, was den volgenden dag, voor het eerst sedert geruimen tijd, koortsvrij en drie dagen later reeds liep zij, steunende op mijn arm, door het bivak op en neer, terwijl de knaap overal te vinden was, waar ik was. Wij waren alle drie vrienden worden, al konden wij weinig met elkaar spreken." "

Terwijl wij bezig zijn aan deze „bespreking" ontvangen wij de 4e en 5e aflevering van het werk, die voor de eersten niet onderdoen; zij zijn een gezonde, weldadige lectuur voor oud en jong.

Leestafel.

Het Algemeen Nederlandsch Exportblad, dat met het nieuwe jaar een belangrijke uitbreiding heeft ondergaan, zal voortaan ook op de leestafel in de Laan van Meerdervoort 195, den Haag, ter beschikking der leden van „Oost en West" liggen.

Middel tegen hondenziekte. Wij ontvingen van ons lid, de firma *Brocades en Stheeman* te Meppel, hoofdagenten voor Nederland en koloniën der maatschappij „*La Zyma*" te Montreux, een nummer van de *Nederlandsche Hondensport*, waarin een bespreking voorkomt van een middel tegen de hondenziekte, *anti-gourmine*, door genoemde maatschappij vervaardigd. Wij verwijzen belangstellenden naar bedoeld geschrift, dat ter leestafel is gelegd.

Om uit te knippen.

INTEEKENBILJET.

De ondergeteekende.............................

....

wonende te.............................. *wenscht*

donateur-trice / *lid* *te worden der Vereeniging* ***Oost en West*** *tegen een jaarlijksche contributie van f*.......................

den..................................190.......

Straat of gracht

.... Handteekening

Te zenden aan den Secretaris van het Hoofdbestuur:

L. P. F. SCHIMPF.

Theresiastraat 8. Den Haag.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië. VII, 5, afl. 1 1906.

In memoriam: Dr. J. L. A. Brandes (met portret), door Prof. Dr. H. Kern. — In memoriam: Prof. Dr. George Karel Niemann, door Prof. C. Poensen. — De Toetoer Monjèh op Lombok, door J. C. van Eerde. — Praboe Dewa Soekma of Petroek als vorst (uit de Wajang Orang). Javaansche tekst, met Hollandsche vertaling, door W. Meijer Ranneft (met platen). De Chineesche naam Ts'e-ts'un voor Grésik, door G. P. Rouffaer.

Weekblad voor Indië. 2e jaarg. No. 32.

Romans voor Indië, door L. P. Vermeulen. — Zijdecultuur en zijdehandel in de dagen der Oost-Indische Compagnie, door J. G. Doorman. — Boni's laatste vorst, La Pawawooi (met portret), door Pawilo. — De inwijding van de Stadstuin te Semarang (met foto's), door Ch. L. E

Het Nederlandsche Zeewezen 1 Januari 1906

Koningin's verjaardag te Banda (met platen), door P.

Indisch Genootschaps-Vergadering van 2 Dec. 1905.

Rechtshervorming in Nederlandsch-Indië, door Mr. J. A. Nederborgh. Met Nabetrachting.

Vragen van den Dag. Januari 1906.

De Papoea's van Nieuw-Guinea (ontleent aan Mr. Lorentz). — *Bijvoegsel:* Algemeen Register op Vragen van den Dag. 1—20 jaarg. 1886—1905, bewerkt door W. C. Muller.

De Indische Mercuur. 9 Januari 1906. No. 2.

Verzoekschrift in zake de Verpondings-ordonnantie. — Bereiding en Raffinage van Biet-Suiker. — Koloniaal Museum. — De weg van Sumatra's Oostkust naar de Batksche hoogvlakte (met afb.), door C. J. D. — Centrale suikerfabriek in Suriname. — Kina en Kinine, statistiek van L. L. A. Maurenbrecher. — Vereeniging tot bevordering van landbouw, mijnbouw en andere industrieën in het Gouvernement Sumatra's Westkust (vervolg). Enz.

Lijst van aangekomen en vertrokken passagiers uit en naar O.-Indië.

Passagiers van het Stoomschip Goentoer, van Rotterdam naar Ned.-Indië.

Te Rotterdam hebben zich ingescheept: H. Grondijs, echtgenoote en 3 dochters; Mevrouw Th. W. Alecs—Wiedemann: M. C. van Daalen Witters; K. P. Stokhuijzen; Mejuffrouw M. Weijnschenk; P. Zeedijk, echtgenoote en 3 kinderen; J. Wolf; H. Helb en echtg.; J. W. van den Broek d'Obrervan.

Te Marseille zullen zich inschepen: Mevrouw Wed. S. M. van Hoogenhuijze—de Ravallet; C. A. Wiessing; W. Kalff, echtg. en 1 kind; J. R. Gaade en echtg.; W. J. Twiss; A. J. G. Swinwey; A. Hoorweg, echtg. en 3 kinderen; Mevrouw M. P. Rombouts, geb. Weissenborn; Dr. Ph. Ameschot, echtg. en 2 kinderen; H. Groen, echtg. en 2 kinderen; Mevrouw C. G. Borel, geb. Mulder van de Graaf; J. Fock, echtg. en 2 kinderen; K. Baart, echtg. en 1 kind; A. J. G. van der Upwich en echtg.; N. Companjen; K. A. Piek, echtg. en 1 kind; S. Ritsma; H. van Schooneveldt, echtg. en 1 kind; P. A. van der Wilde; W. Hijmans; W. A. Terwogt, echtg. en 1 kind; J. Bakker, echtg. en 1 kind; W. Th. van Schaik en echtg.; J. W. te Kolsté; J. Th Gerlings; H. van Warmels; A. J. van der Linden en echtg.; Mevrouw Wed. A. M. Hamming, geb. Waardenburg; H. H. R. Burgmaris; J. A. Willems; J. Viegen; E. Cappers; A. Clement; Raden Tjokro Adi Kasserno; K. W. H. Gleenersinkel Eamperdijk; L. C. Agerbeek. J. Wijnaendts, A. J Beouchez, echtg. en 2 kinderen; K. Göthel en echtgenoote.

ADVERTENTIEN.